

DE GEUZENPENNING

MUNT- EN PENNINGKUNDIG NIEUWS

2e JAARGANG

No 1

JANUARI 1952

HET EMBLEEM IN DE PENNINGKUNST

C. Wijntges: Aansporing tot eendracht

Kon. Penningkabinet

De emblematiek neemt ten opzichte van de penningkunst een bijzondere plaats in: zij behoort evenals deze tot het gebied van de beeldende kunsten, maar wortelt tegelijkertijd in de literatuur. Immers de zinnebeeldige voorstelling wordt begeleid door een tekst — geput uit schrijvers uit de Oudheid, Renaissance of eigen tijd — die het beeld aanvult en op zichzelf weer niet kan worden begrepen zonder de voorstelling. Op deze wijze ontstaat er een voortdurende spanning tussen woord en beeld, die elkaar wederzijds aanvullen.

De gecompriëerde vorm, waarin een zinvolle inhoud is gegoten, maken het embleem uitermate geschikt voor toepassing in de penningkunst, waarin juist deze bijzondere eisen gelden. De keerzijde van een portretpenning vraagt kernachtige karakterisering van de persoon, waardoor voor- en keerzijde een ideeële samenhang verkrijgen bij contrasterende vorm; hoe vaak wordt niet een aansporing — ik denk b.v. aan Caspar Wijntges' „Aansporing tot eensgezindheid” (v. Loon II, 99) — of een toestand, in 1609 b.v. (v. Loon II, 55), verzinnebeeld. Ook

DE GEUZENPENNING

DRIEMAANDELIJKSE UITGAVE
van het Kon. Ned. Genootschap voor
Munt- en Penningkunde
en van de Vereniging voor Penningkunst

REDACTIE

Dr A. N. Zadoks-Josephus Jitta
Dr D. A. Wittop Koning
Jhr Ir A. C. von Weiler

REDACTIE-SECRETARIAAT

J. Schulman
Keizersgracht 448
Amsterdam-C.

ABONNEMENTSPRIJS

voor niet-leden van
een der beide verenigingen
f 2. — per jaar

ADVENTENTIES

1/4 pagina f 50. — per jaar

POSTREKENING 31187 t.n.v.

Kon. Nederlandsch Genootschap
voor Munt- en Penningkunde
Amsterdam

bij de rekenpenningen doet zich dit herhaaldelijk voor.

De emblematiek ontstaat in het 16de eeuwse Italië, waar de humanistische kringen haar als wetenschap beoefenden.

Mensen als Alberti, Leonardo da Vinci, Mantegna, Giovanni Bellini legden er de grondslag voor: motieven van antieke monumenten, zoals Egyptische hiërogllyphen, voorwerpen uit het dagelijks leven en de eredienst van de Romeinen, voorkomende op reliefs, munten e.d., werden door hen nageschetst; geheel ten onrechte hechte men er symbolische betekenis aan. Zo werd b.v. het schriftteken voor Osiris, een oog, opgevat als een symbool voor de godheid, een anker als symbool van traagheid en een dolfin als dat van snelheid. Naar aanleiding van dergelijke motieven maakte men een eigen symbolisch hiërogllyphenschrift, hetgeen men combineerde met allerlei verhalen uit de Oudheid (mythologie, dierfabels c.a.) en Middeleeuwen (Bestiaria, symboliek). Toepassingen hiervan zijn talrijk in de penningkunst; de penning van Alberti door Matteo dei Pasti b.v. vertoont een gevleugeld oog (Hill 161) als symbool van de snel richtende godheid; gecombineerd met de woorden „Quid tum?” (Wat dan?) betekent het de bereidheid om snel voor Gods rechterstoel te verschijnen en de tekst moet gelezen worden als „Wat dan?”, namelijk na de dood. Noch de voorstelling noch de tekst zijn afzonderlijk te begrijpen.

Nieuw voedsel kreeg deze humanistische wetenschap toen Franse legers onder Lodewijk XII en Frans I in Italië binnenvielen; officieren en manschappen hadden hun krijgstenue bedekt met kleurige deviezen — onafhankelijk van het Italiaanse hiërogllyphenschrift ontstaan en wortelend in Middeleeuwse symboliek en fabels — zoals b.v. de salamander van Frans I levend te midden van de vlammen, zonder dat hij vergaat (vgl. onze moderne salamanderkachtjes).

De Italianen volgden deze mode na: ook zij gingen dergelijke deviezen — in wezen eigenlijk hetzelfde als een embleem, echter eenvoudiger — en emblemata toepassen als versierselen op kleding, meubelen en andere gebruiksvoorwerpen.

Aan de behoefte van een voorbeeldenboek voldoet als eerste Andreas Alciatus, een beroemd rechtsgeleerde, door in 1531 zijn „Emblemata Libera”, een bundel van 100 emblemata, uit te geven. Deze beleefde tot in de 18e eeuw talrijke herdrukken en groeide uit tot een werk met ca. 250 emblemata. Naast hem geeft Paolo Giovio in 1555 zijn „Dialogo delle Imprese militari e amoroze” („Dialogo over militaire en amoureuze deviezen”) uit, waarin hij als voorschrift geeft voor een devies — hetgeen echter ook kan gelden voor een embleem, daar de scheidingslijn tussen beide moeilijk te trekken is — dat het duister moet zijn, zodat niet direct elke handwerksman het kan begrijpen, maar toch weer niet zo duister, dat het niet te vatten is.

De voorbeeldenboeken leveren op hun beurt weer de motieven voor de penningkunst; voor Nederland treden hierbij als de voornaamste bronnen op Paradyngs „Princelyke Devisen” (Nederlandse vertaling Antwerpen, 1562) en Rollenhagens „Nucleus Emblemata”, de laatste met prenten door Simon van der Passe (Keulen, 1611—13). In deze beide werken zijn talrijke emblemata en deviezen verwerkt van Alciatus en Giovio, die soms een enigszins gewijzigde voorstelling en/of tekst gekregen hebben. Medailleurs houden zich echter niet altijd even streng aan de voorbeelden, zij wijzigen ze al naar gelang het doel waar zij ze voor willen gebruiken. Als voorbeeld nemen we de reeds genoemde penning van Caspar Wijntges de „Aansporing tot eensgezindheid”. Hierop is aan de ene zijde een span ossen, samen gekoppeld onder één juk, afgebeeld met de tekst „Trahitte aequo iugo” („Trekt gelijkelyk aan 't

juk"), aan de andere zijde twee kruiken drijvend op het water, met daaraan de silhouetten van de drie steden Hoorn, Enkhuizen en Medemblik en het omschrift „Frangimur si collidimur" („Wij breken indien wij tegen elkander stoten"). Beide emblemen komen reeds vroeg voor, respectievelijk bij Giovio en Alciatus. Het aan een klassieke schrijver ontleende verhaal van Giovio vertelt bij het span ossen dat het vaak voorkomt dat twee vrienden gezamenlijk een prestatie verrichten, maar dat een derde met de beloning gaat strijken. Het epigram luidt dan ook „Wel door u maar niet voor U". Wijntgens gebruikt dezelfde voorstelling, wijzigt echter de tekst en geeft daarmee het beeld een andere inhoud. Bij de keerzijde wijzigt hij zowel voorstelling als tekst. Alciatus geeft een ijzeren pot en een aarden kruik, die naast elkaar drijven, met de tekst „Aliquid malum propter vicinum malum" („Iets kwaads vanwege het nabije kwaad") en de bij hem gebruikelijke uitleg in dichtvorm leert ons, dat de ijzeren kruik de aarden kruik verzocht wat dichter bij te komen om samen, als de golven wild werden, sterker te zijn. De aarden kruik weigert echter, daar hij, de zwakste, zal breken wanneer hij stoot tegen de harde ijzeren pot. Terwijl hier dus sprake is van twee ongelijkwaardige grootheden, wijzigt Wijntgens tekst, voorstelling en derhalve inhoud zodanig, dat ze beantwoorden aan zijn doel: aansporing tot eendracht. Op soortgelijke wijze is het embleem gewijzigd bij de penning van 1702 betreffende de eendracht van de Vereenigde Provinciën (v. Loon IV, 294): de tekst van Wijntgens is behouden, hier drijven echter zeven aarden kruiken op het water.

Was het embleem aanvankelijk, in de 16e eeuw, „zo duister, dat geen handwerksman het kon begrijpen en toch weer niet zo duister, dat het niet te vatten was", in de 17e en 18e eeuw, was het door de talloze voorbeeldenboeken, die tenslotte uitgroeiden tot

ware emblemen-encyclopedieën, veel meer tot de niet van deze eruditie doortrokken personen doorgedrongen en sprak het de mensen algemeen aan.

Probeert men in de moderne penningkunst en vooral ook bij het ex libris in een beknopte zinnebeeldige voorstelling een kenmerkende karakteristiek te geven, dan stuit men steeds op de moeilijkheid dat men van geval tot geval de vormen ervoor moet zoeken, niet kan putten uit een levende bron en daardoor mindere direct aanspreekt. In de nieuwe vormen, die men ervoor moet bezigen is echter de spanning teruggekeerd zoals Giovio die voorschreef.

Olga N. Roovers

STEDELIJKE DUKATEN

De gouden dukaten der Nederlandse provinciën, geslagen van 1586 tot 1808 dragen op de voorzijde een geharnaste figuur met een pijlenbundel, die — verduidelijkt door het omschrift *CONCORDIA RES PARVAE CRESCUNT* (eendracht maakt macht) — de samenwerking der zeven gewesten tot uitdrukking brengt. De steden, die hun muntrecht ontlenden aan oude keizerlijke privileges, hebben dukaten geslagen van hetzelfde algemene type, doch hier is de ridder vervangen door de afbeelding van de staande keizer, met kroon, scepter en rijksappel en diens naam en titels als omschrift. Zo op de bovenstaande dukaat van Deventer en dergelijke stukken van Kampen en Zwolle.

H. E. v. G.

DE SINT HELENA MEDAILLE

Toen den 5den Mei 1821 op het buitengoed „Longwood”, gelegen op het eiland Sint Helena, het ballingsoord van Napoleon Buonaparte na Waterloo 1815, deze als ex-Keizer der Franschen overleed, waren zijn laatste woorden „Tête... Armée”. Tot aan zijn dood toe was hij in gedachten nog aan het hoofd van zijn leger geweest. Trouwens een zeer groot deel van zijn leven had hij ook te midden van zijn soldaten doorgebracht. Vaak hoort men beweren, dat in zijn testament bepaald was, dat de overlevenden van zijn leger en vloot een herinneringsmedaille zouden ontvangen. Dit is niet waar. Wel zijn vele legaten aan oud-krijgsmakkers door Napoleon vermaakt, van een algemeen eereteken wordt in het testament en de aanvullingen niet gerept. Zoo omstreeks 1830, toen de volwassenen zich alleen de glorie van het Empire herinnerden en de zorgen en de ellende van dien tijd vervaagd waren, kwam in verschillende landen een vereëring en verheerlijking van den keizer op. Op vele plaatsen, vooral in België, verbonden de oud-strijders zich tot vereenigingen wier doel was de nagedachtenis van den keizer te eeren, de kameraadschap te bevorderen en bij overlijden den leden een eervolle begrafenis te bezorgen, daarbij het oprichten en onderhouden van monumenten te hunner gedachtenis. Deze oud-strijdersvereenigingen vond men vooral in België, zooals reeds gezegd, dan in Frankrijk en ook in de steden van de staten van het vroegere Rijnverbond. Voor zoover ik heb kunnen nagaan, hebben ze in Nederland niet bestaan. Dat wil niet zeggen, dat hier de oud-leden der Grande Armée hun voormaligen chef vergeten waren, wij komen er aanstonds op terug.

Een gevolg van deze Napoleon-cultus is stellig geweest het overbrengen van de stoffelijke resten van den Grooten

Man naar de Dôme des Invalides in 1840, ingegeven door de woorden in zijn testament: „je désire que mes cendres reposent sur les bords de la Seine au milieu de ce peuple français que j'ai tant aimé.”

Toen nu de zoon van Hortense, ex-Koningin van Holland, als Napoleon III den Franschen Troon als keizer bestegen had, werd deze cultus nog meer opgevoerd. De vereenigingen der oud-strijders in Frankrijk werden gereorganiseerd en van regeeringswege erkend. Ter hunner eere is ook bij keizerlijk decreet van 12 Augustus 1857 de Sint Helena-medaille ingesteld, geboren uit de laatste woorden van den eersten Napoleon: „tête... armée”.

Waar de Napoleontische legers uit verschillende landen van Europa gerecruteerd werden, is deze medaille dus wel een internationale geweest. Immers, Duitschers, Oostenrijkers, Italianen, Spanjaarden, Franschen, Belgen, Nederlanders waren onder de adelaars van den Kleinen Korporaal uitgerukt o.a. in 1812 naar Rusland en al waren niet zeer velen teruggekomen, in 1857 waren nog voldoende overlevenden aanwezig om de medaille te reclameeren.

Voor Nederland is dit op de volgende wijze geschied:

In de Nederlandsche Staatscourant van 16 en 17 Augustus 1857 no. 193 is het keizerlijk besluit van instelling bekend gemaakt, in het no. van 28 Augustus no. 203 vindt men vermeld dat nadere inlichtingen gepubliceerd zouden worden, op welke wijze de rechthebbenden de medaille zouden kunnen verkrijgen, nog eens toege licht in no. 213 van 9 September en eindelijk geeft no. 230 van 29 September 1857 de mededeeling, „dat de medaille aangevraagd kan worden aan 's Keizers gevolmachtigd Minister en Buitengewoon Gezant bij het Nederlandsche Hof, onder overlegging van stukken en bewijsstukken, behelzende authentiek bewijs der vroegere krijgs-

diensten". Door de Fransche Legatie in den Haag zijn deze bewijsstukken opgezonden naar de Groot-Kanselarij van het Legioen van Eer; deze heeft ze behandeld en de medaille met het diploma, geteekend door den Groot-Kanselier, via de Fransche Legatie, aan de oud-soldaten van Napoleon gezonden.

De Ned. Staatscourant van 13 Januari 1858 no. 11 bevat een mededeeling van de Kanselarij der beide Orden, waarin de begiftigden herinnerd worden aan de verplichting toestemming des Konings voor het dragen te vragen.

Blijkens een lijst, bewaard ter Kanselarij der Nederlandsche Orden, zijn 1073 exemplaren aan Nederlandsche onderdanen uitgereikt. Van dezen hebben slechts 468 vergunning tot het dragen der medaille aangevraagd.

Dat 1073 exemplaren uitgereikt zijn, is wel een bewijs van het feit, dat de meeste overlevenden de medaille gereclameerd hebben. Immers reeds na de bevrijding van ons Vaderland in 1813/14, waren velen van hen, die in Napoleon's legers gediend hadden, niet meer in leven. Van de ruim 15.000 man, die uitgetrokken zijn naar Rusland in 1812, waren slechts 300 teruggekomen. Verder repatrieerden troepen, die in Spanje o.a. onder Chassé gestreden en daarna den veldtocht in Frankrijk van 1814 meege maakt en ook groote verliezen te boeken hadden. In Nederland zelf waren in Franschen dienst de Garde Soldée te Amsterdam en Rotterdam en de Kustkanonniërs en deze hebben geen kruit geroken. Ik vermoed, dat de meeste medailles wel aan hen zullen uitgereikt zijn. Neemt men verder in aanmerking, dat sinds 1814 drie en veertig jaren verlopen waren, vóór de medaille in 1857 ingesteld is, dan zullen in dat tijdsverloop ook velen hun natuurlijke dood gestorven zijn. Wij kunnen dus aannemen, dat de St. Helena-medaille door een groot deel van de rechthebbenden aange-

vraagd is en als een kleinood bewaard, als herinnering aan hun zóó bewonderden aanvoerder. Mijn vader heeft nog een van deze veteranen gekend. De man is diep in de negentig geworden en had den tocht naar Rusland meegemaakt als conscrit: survival of the fittest. Deze mocht graag mopperen over al de ellende in het leger meegemaakt, maar de medaille had hij aangevraagd en aan den wand van zijn woonkamer hing een litho van Napoleon. Zijn jeremiade besloot hij steeds met een: „maar er is maar één Napoleon!”

In Frankrijk was de medaille zeer populair. Er komen zelfs exemplaren in goud van voor, die op particuliere bestelling op de origineele stempels geslagen werden. Na overlijden van den oud-strijder liet de familie vaak een lokje haar van dezen onder een glazen dekseltje op de achterzijde, die tamelijk diep binnen den omringenden krans lag, bevestigen.

De medaille is n.l. rond, vertoont aan de voorzijde het portret van Napoleon I met omschrift, aan de keerzijde het opschrift: À - SES - COMPAGNONS - DE GLOIRE - SA DERNIÈRE - PENSÉE - STE HÉLÈNE - 5 MAI - 1821 - en het omschrift: CAMPAGNES DE 1792 à 1815. Om dit ronde centrum loopt een dikke lauwerkrans aan den top voorzien van een Keizerlijke Kroon. Donker brons, vandaar de naam „médaille de chocolat”, 51 × 31 mM, geslagen aan de Munt te Parijs. Het lint is groen met 7 smalle roode strepen, de kleuren van de uniform der Jagers te Paard, door Napoleon gewoonlijk gedragen, gecombineerd met het rood van het Legioen van Eer. De medaille is uitgereikt in een wit kartonnen doosje, op het deksel is en relief gedrukt een keizerlijke adelaar, waaronder: AUX - COMPAGNONS - DE GLOIRE - DE - NAPOLÉON IER - DÉCRET IMPÉRIAL - 12 AOUT 1857.

Dr. W. F. Bax

EEN ONBEKENDE PLAQUETTE OP DE SLAG BIJ ARNHEM

Voorzijde:

Pegasus bereden door Bellerophon-tes (naar links). Officieel embleem van de 1ste Airborne divisie is echter naar rechts.

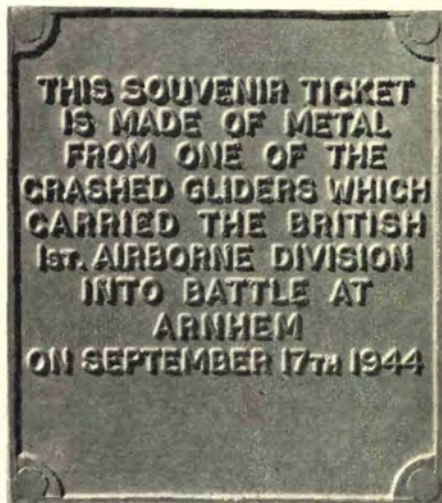
Metaal:

Duraluminium 64 × 73 mm.

Keerzijde:

THIS SOUVENIR TICKET IS
MADE OF METAL FROM ONE
OF THE CRASHED GLIDERS
WHICH CARRIES THE BRIT-
ISH 1st AIRBORNE DIVISION
INTO THE BATTLE AT ARN-
HEM ON SEPTEMBER 17th 1944.

Bovenstaande plaquette staat niet beschreven in „De penningkundige geschiedenis van de oorlogsjaren 1940—1945”, door Dr. W. F. Bax in het Jaarboek 1950, tweede gedeelte. Zij is vervaardigd, zoals het opschrift aangeeft, van het metaal van de zweefvliegtuigen (duraluminium) die aan de slag deelnamen, en uitgegeven door de Gaumont British Distributors Ltd. als toegangsbewijs bij de eerste voorstellingen van de film over de slag bij Arnhem „Theirs is the Glory” welke gelijktijdig te Amsterdam, Londen en Ottawa hebben plaats gevonden op 17 September 1946. (Er werden ongeveer 10 exemplaren per theater verstrekt). De voorstelling te Londen werd gevolgd door een bal, waar deze toegangsbewijzen, nadat zij weer ingenomen waren, bij

Amerikaanse verkoop verkocht zijn en naar men mij vertelde, £ 100.— hebben opgebracht, alles ten bate van het Airborne Forces Security Fund voor de nagelaten betrekkingen van de omgekomen parachutisten.

Bij mijn laatste bezoek aan Londen is het mij gelukt door te dringen tot de Gaumont British Distributors Ltd. waar nog twee exemplaren van deze plaquette aanwezig waren die ik mee naar Nederland heb kunnen brengen. Voor zover mij bekend, zijn er thans slechts een klein aantal exemplaren in Nederland aanwezig. Hoeveel er gemaakt zijn en of deze bewaard zijn gebleven of vernietigd, is mij niet bekend. In ieder geval was in Engeland in numismatische kringen deze plaquette ook onbekend.

J. Schulman

KON. NED. GENOOTSCHAP
VOOR
MUNT- EN PENNINGKUNDE

De najaarsvergadering op 1 December te Utrecht mocht zich in druk bezoek verheugen: 47 leden hebben de bijeenkomst bijgewoond. Na een korte huishoudelijke vergadering en een woord van welkom van de Muntmeester Dr. J. W. A. van Hengel werd een rondgang door het bedrijf van de Rijksmunt gemaakt, waarbij alle fasen van de vervaardiging van munten achtereenvolgens in ogenschouw genomen konden worden: smelten, blancheren, uitwalsen van de repen metaal, ponsen, randen, sorteren van de gladde plaatjes, stempelen, tellen, pakken van de munten; een bezichtiging van de collectie Nederlandse munten sloot dit bezoek af.

Des middags werd na een gezamenlijke koffiemaaltijd het Centraal Museum bezocht, waar vooral aandacht werd besteed aan de zeer belangrijke, doch weinig aantrekkelijk geexposeerde verzamelingen van Utrechtse penningen en munten.

Besloten werd de jaarvergadering 1952 te houden te Gorinchem.

In 1951 verloor het Genootschap één lid door overlijden, de heer C. A. van Woelderens, die bijna 52 jaar geleden was toegetreden, en vier leden door bedanken. Op de beide vergaderingen werden 13 nieuwe buitengewone leden benoemd: L. S. Beuth — Amsterdam, graaf Bobrinskoy — Londen, W. J. Buijs — Utrecht, mej. A. J. D. M. le Cocq d'Armandville — Leiden, Cabinet des Médailles — Parijs, G. A. Elserman — Groningen, Friesch Genootschap voor Geschied-, Oudheid- en Taalkunde — Leeuwarden, J. A. Herweyer — Arnhem, V. Klagsbald — Parijs, mevr. H. W. Meulman-Helmbold — den Haag, A. Richard — Doorn, mej. O. N. Roovers — den Haag, ds. J. A. de Vor — Culemborg.

VEREENIGING VOOR
PENNINGKUNST

Met de verschijning van het eerste nummer van de 2e jaargang 1952 van ons blad, dat aan onze leden gratis wordt toegezonden, wordt het eerste verschijningsjaar afgesloten, een jaar, waarop de besturen van het Koninklijk Genootschap van Munt- en Penningkunde en van de Vereeniging voor Penningkunst met tevredenheid kunnen terugzien. Het blad heeft algemene waardering verworven en het aantal abonne's (géén leden van één der beide vereenigingen) heeft zich uitgebreid.

Wordt het blad echter ook door onze leden gelezen? Wij durven dit niet volstrekt overtuigd te bevestigen. De redactie zal voor het nieuwe jaar trachten door de keuze van onderwerpen de belangstelling der leden te binden, maar zij doet daarbij een beroep op de leden om van deze belangstelling metterdaad te doen blijken door de *inzending van copie*.

Iedere penningverzamelaar heeft ongetwijfeld het één of ander stuk in zijn collectie, dat hem het meest van allen dierbaar is, of hij heeft een penningkundig probleem, waarvoor hij geen oplossing weet.

Een korte beschrijving, eventueel vergezeld van een foto, gestuurd aan de redactie biedt de mogelijkheid tot plaatsing. Voorwaarde blijft uiteraard: beknoptheid, aangezien de redactie gebonden is aan de omvang van het blad.

Het afgelopen jaar was minder gunstig voor de Vereeniging voor Penningkunst: het aantal leden, dat dankte was helaas groter dan dat der nieuwe aanmeldingen. Het bestuur doet dan ook een dringend beroep op de leden om te trachten *nieuwe leden* aan te werven.

Werd in het afgelopen jaar één gietpenning uitgegeven, n.l. de penning op Dr. W. Drees, gemodeleerd door

A. Termote, in het nieuwe jaar zullen waarschijnlijk 2 geslagen penningen worden uitgegeven, waarvan één penning vervaardigd door een jeugdig kunstenaar.

Tegelijk met de toezending van dit nummer zullen onze leden een verzoek ontvangen van onze penningmeester om de contributie ad f 12.50 over het jaar 1952 vóór 1 Februari op de girorekening no. 96820 der Vereniging te 's-Gravenhage te willen storten.

Mogen wij dit verzoek hierbij ondersteunen? De leden besparen de Secretaris-penningmeester hierdoor véél extra werk.

De jaarvergadering 1952 zal gehouden worden op Dinsdag 19 Februari in het Kon. Penningkabinet te 's-Gravenhage. Dr. A. N. Zadoks-Josephus Jitta zal een inleiding houden over moderne penningkunst, geïllustreerd door een expositie uit bezit van het Kabinet.

Het Bestuur

KONINKLIJK PENNINGKABINET

Van de herleving der aloude penningkunst en de belangstelling daarvoor getuigt het feit, dat reeds ten derden male een internationale tentoonstelling van hedendaagse penningkunst wordt gehouden, ditmaal te Madrid. Het Kon. Penningkabinet heeft hiervoor een collectieve Nederlandse inzending samengesteld, in overleg met Jhr. von Weiler, die als vertegenwoordiger voor Nederland was aangewezen. Hiermede wilde men de kunstenaars moeite en kosten en eventuele moeilijkheden met de jury besparen en tevens voorkomen, dat van de Nederlandse penningkunst een scheve voorstelling werd gegeven. Wijs geworden door de in Amsterdam opgedane ervaring besloot men een kleine doch

uitgelezen collectie samen te stellen, waarin ieder kunstenaar met hoogstens 2 werken was vertegenwoordigd. Van Andriessen is er de sierlijke „Rotterdamse Schouwburg”. Mevrouw Baanders' „Friesche Bouwkring” is typisch voor de school van Bronner. Van Brinkgreve is er de ontroerende „Henk Brinkgreve”, terwijl zijn voor Spanje speciaal aantrekkelijke „Sanctus Dominicus” evenmin mocht ontbreken als Manja Engelhardt's „Lope de Vega”. Van Esser, verleden jaar te Amsterdam niet vertegenwoordigd, zijn er twee pittige penningen: „Anthonie van Leeuwenhoek” en „Gezin”; van Fleur zijn meesterwerk „Nan Raap”, van Grégoire een innige „Anna te Drieën” en een geestige geboortepenning; van d'Hont zijn monumentale „Monumenten-fonds Utrecht”. De oudere „Erasmus” van IngenHousz past nog geheel in dit kader. Dan zijn er Kutterink's vernuftige „Weer- en Sterrenkunde”, Mevrouw van Luyn's stijlvolle „Koningin Wilhelmina” en van Pauw een stoere „Steenhouwer” en een sprekend portret.

De experimentele „Rotterdamse „Kunststichting” van Petri en de expressieve „Verloochening” en „Ds. Rutgers” van Richters vertegenwoordigen de meest vooruitstrevende richting. Van Starreveld zijn er de krachtige, bijeenhorende „Oorlog”, „Bezetting” en „Bevrijding”. Stauthamer, in Amsterdam niet vertegenwoordigd, verrast met zijn zinvolle penningen voor een confectiefabriek en de teken-school „Hendrick de Keyzer”. Ten slotte zijn er van Termote zijn voor Spanje wel zeer interessante „Don Quichotte” en zijn geestig portret van „Doeleman” en van Wenckebach de aangrijpende „Jacqueline Verspyck van der Elst” en de welsprekende „Bevrijding”. Carasso en Reichel konden aan de inzending niet deelnemen. Ons dunkt, dat Nederland hiermee voor den dag kan komen!

AZOR

NUMISMATISCHE KRINGEN

Kring Amsterdam (Secretariaat:
Keizersgracht 448)

36e bijeenkomst op 17 Oct. 1951. — Deze vond plaats in het Museum Dreesmann, waar een 45-tal bezoekers genoten van de munten en penningen op Amsterdam betrekking hebbende en van de andere kunstvoorwerpen aldaar. Zij werden ontvangen door de conservator de Heer Kock en rondgeleid door Freule Quarles van Ufford. Dr. Bemolt van Loghum Slaterus hield een inleiding over de munten en penningen van Amsterdam.

37e bijeenkomst op 7 Nov. 1951. — De heer Scharp zette zijn serie voordrachten over de Romeinsche keizersmunten voort en behandelde ditmaal „De munten van Tiberius tot en met Nero”. Als steeds was zijn lezing welverzorgd, boeiend en instructief. Fraai gepresenteerde munten uit eigen bezit illustreerden het gesprokene. Enige discussie volgde.

De Heren Beuth, Gorter en Kroon lieten munten uit eigen verzameling zien.

38e bijeenkomst op 12 Dec. 1951. — Dr. A. N. Zadoks-Josephus Jitta sprak ook hier over haar Italiaanse reis. De heren Beuth en Zwager lieten merkwaardigheden uit eigen collectie zien.

Kring 's-Gravenhage (Secretariaat:
Lange Voorhout 50)

34e bijeenkomst op 25 Oct. 1951. — Dr. H. Enno van Gelder en mej. O. N. Roovers toonden en bespraken een aantal merkwaardige en zeldzame stukken uit de munt- en penningcollecties der stad Amsterdam, tijdelijk voor beschrijving en ordening op het Koninklijk Penningkabinet. De aandacht trokken vooral de talrijke gouden afslagen van Nederlandse mun-

ten in de muntverzameling afkomstig van jhr. Lopez Suasso en verschillende fraaie gegraveerde penningen betrekking hebbend op de geschiedenis van Amsterdam. Een expositie, waarin ook noodmunten en gildepenningen waren opgenomen vulde het gesprokene aan.

35e bijeenkomst op 21 Nov. 1951. — Dr. A. N. Zadoks-Josephus Jitta sprak over haar „Numismatische bevinningen in Italië”. Tijdens een vacantiereis daar te lande trachtte zij zich op de hoogte te stellen van de openbare numismatische collecties aldaar, bezocht te dien einde verschillende verzamelingen in Florence en Rome en voerde besprekingen, waarover zij een en ander aan de aanwezigen vertelde.

36e bijeenkomst op 19 Dec. 1951. — Jhr. Ir. A. C. von Weiler hield een boeiende voordracht over de Internationale Penningtentoonstelling en het F.I.D.E.M.-congres te Madrid en over zijn verdere reiservaringen in Spanje. In aansluiting hierop liet Dr. H. Enno van Gelder Spaanse munten zien uit bezit van het Kabinet.

Kring Groningen (Secretariaat:
Ludgerstraat 45, Bedum)

1e bijeenkomst op 3 Nov. 1951. — Een numismatische kring werd opgericht onder leiding van de Heren B. van Hasselt en P. J. Spoelstra; de laatste zal voorlopig het secretariaat waarnemen. De Heer J. Schulman uit Amsterdam was uitgenodigd om iets te vertellen over munten en penningen en over de kringen in Amsterdam en den Haag. Er waren 14 aanwezigen, terwijl een achttal belangstellenden bericht van verhindering hadden gestuurd.

2e bijeenkomst op 13 Dec. 1951. — De heer Van Hamelt hield een voordracht over zijn verzameling.

BUITENLANDS NIEUWS

Eind October werd te Rome het laatste gedeelte geveild van de prachtige verzameling Romeinse munten van graaf Magnaguti. Een gouden medaillon van Constantius II bracht 1.400.000 Lire (= f 8400) op.

Dezelfde firma Santamaria, die deze veiling hield, veilde de daarop volgende dagen de collectie oudheden van prof. Signorelli, te beginnen met zijn collectie in hoofdzaak Griekse munten. Onder de Italische waren vooral twee uiterst zelden voorkomen de stukken „aes signatum” opmerkelijk, die f 600 en f 900 opbrachten. De twee pronkstukken van de collectie, een dekadrachme en een goudstuk van Syracuse door Euainetos haalden resp. f 1740 en f 3900.

Te Parijs werd onlangs bij Bourgey de verzameling Motte, in hoofdzaak Franse munten, geveild. Er waren ook enige Friese imitaties van solidi van Lodewijk de Vrome bij, die grote belangstelling trokken en hoge prijzen opbrachten.

Internationale Penningtentoonstelling te Madrid

13 November—2 December 1951

Deze 3e Internationale Penningtentoonstelling (Parijs 1949 en Amsterdam 1950), ingericht in de zalen van de Biblioteca Nacional te Madrid, werd op 17 November 's avonds 8 uur met veel praal door Generaal Franco: „El Jefe del Estado”, officieel geopend. De Caudillo was vergezeld van de Ministers van Financiën, Nationale Opvoeding en Buitenlandse Zaken; ook waren bij de opening o.m. vele Gezanten aanwezig.

Onze Gezant, W. Graaf van Regteren Limpurg, die op dat moment in Holland vertoefde, werd vertegenwoordigd door Mr. E. L. C. Schiff, attaché van de Legatie, die door de Gezant

was belast met de in ontvangstname van de Nederlandse collectie, de opstelling in de vitrine en met de verzending na afloop der tentoonstelling. Een woord van warme dank aan Mr. Schiff voor de voortreffelijke wijze, waarop hij zich van deze taak heeft gekweten, is hier zeker op zijn plaats. Na afloop van het officiële gedeelte werd een rondgang gemaakt, waarbij Generaal Franco o.m., de Nederlandse inzending bezocht, de beide vertegenwoordigers van ons land: Dr. van Hengel, 's Rijks muntmeester en ondergetekende aan zich liet voorstellen en met grote belangstelling de collectie bewonderde en speciaal de beide penningen, welke op Spanje betrekking hebben, t.w. de Cervantespenning van A. Termote en de portretpenning van Lope de Vega van Mevr. M. Engelhardt.

Tijdens deze tentoonstelling, welke op initiatief van de F.I.D.E.M. (Fédération Internationale des Editeurs de Médailles) was georganiseerd door een Uitvoerend Comité, waarvan president was Sr. Luis Auguez Durán, directeur van de Fábrica de Moneda y Timbre, werd tevens een congres van de F.I.D.E.M. gehouden in de zalen van het gebouw der Posterijen.

Ook was er een grote Nationale Munttentoonstelling aan verbonden, waarin de muntgeschiedenis van Spanje van de vroegste tijden af tot heden door kostbare muntcollecties, grafieken, kaarten en mundvondsten in beeld werd gebracht.

Aan de Penningtentoonstelling werd door 42 landen deelgenomen, waarbij de inzendingen van Italië en Frankrijk verreweg de fraaiste waren. Door de Jury, waarvan ondergetekende deel uitmaakte, werd dan ook met algemene stemmen aan Italië de „Gran Premio” toegekend, terwijl Amerika (Medallic Art CM, New York) de „Primer Premio” verwierf.

Onze inzending stond op naam van het Koninklijk Penningkabinet te Den Haag en was dus „hors concours”.

Jhr. Ir. A. C. von Weiler

BINNENLANDS NIEUWS

Muntvondsten. — Het najaar van 1951 is rijk geweest aan vondsten, die kort na elkaar aan de dag kwamen: Bij onderzoeken in de Sint-Pietersberg bij Maastricht werden 156 zilveren Luikse, Brabantse en Noord-Nederlandse munten uit de 17e eeuw gevonden, voor een deel bijzonder goed bewaard. Een publicatie door de organisatie belast met het historisch onderzoek van de berg mag worden tegemoet gezien.

Te Doornspijk werden 83 gouden en zilveren meest Nederlandse munten uit de 16e eeuw gevonden, waaronder enkele fraaie exemplaren. Opzending naar het Penningkabinet kan binnenkort worden verwacht.

Te Landsmeer werd bij graafwerkzaamheden een potje met 60 Nederlandse en Duitse rijksdaalders uit de jaren 1567—1570 naar boven gebracht. De stukken bleken in de veengrond bijzonder ernstig geleden te hebben, maar dit maakt de vondst uit historisch oogpunt niet minder belangrijk. Te Echteld werden bij werkzaamheden van de rijkswaterstaat 14 gouden en zilveren munten uit de tijd van Philips II gevonden.

Plastic Munten. — Bij de Septembermanoeuvres in Duitsland was voor de legerleiding de soldijbetaling een moeilijk vraagstuk, dat op korte termijn opgelost moest worden. Men besloot plastic munten te laten maken. Dank zij de actieve medewerking van Majoor J. B. Ludwig van de Afdeling Comptabiliteit der Militaire Administratie te den Haag is dit tijdig gelukt.

De N.V. Hollandse Knopenfabrieken te Spakenburg vervaardigde van kunsthoorn de centen (bruin), stuivers (crème), dubbeltjes (lichtblauw), kwartjes (groen) en 5-gulden-stukken (rose), van elk 16.000 stuks. De N.V. Luxor te Amsterdam maakte 40.000

„guldenen” in metaalkleur volgens de spuitgietmethode van polystyreen.

Alle munten dragen op de voorzijde het opschrift „Min. van Oorlog”, op de keerzijde de aanduiding van hun waarde. Zij waren geldig voor de aankoop van artikelen bij de Nederlandse cantinewagens door Nederlandse militairen. Hun geldigheid eindigde op 1 October.

Deze gegevens zijn ontleend aan het tijdschrift „Plastica” Oct. 1951, dat zo welwillend was bijgaand cliché in bruikleen af te staan.

De Heer Lod. S. Beuth schreef in het huisorgaan van „De Nederlanden van 1845” een aardig opstel over „1845 in de Nederlandse Numismatiek”.

De laatste tijd zijn er te Amsterdam vele scholieren uit de lagere klassen van H.B.S., gymnasium of M.U.L.O. die belangstelling hebben voor (goedkope!) munten. In de Kerstvacantie zal de heer Schulman een voordracht voor hen houden.

HET KONINKLIJK ZEGEL DER NEDERLANDEN

Foto Alg. Rijksarchief

12 × 6,7 c.M.

Cliché welwillend afgestaan

door het A.N.P.

Prof. L. O. Wenckebach ontwierp het zegel van koningin Juliana. Op de voorzijde staat, koninklijk en waardig, de Vorstin ten voeten uit, in de rechterhand de Rijksappel, de scepter in de linker; rondom in sobere letters: Juliana Koningin der Nederlanden, Prinses van Oranje-Nassau.

Aan de keerzijde is, pittig gestyleerd, het Koninklijk wapen soepel aangepast aan het spitse ovaal.

De zilveren stempel is vervaardigd aan 's Rijks Munt. Het zegel berust bij de Minister van Justitie.

Het Kon. Penningkabinet kreeg een afdruk in rode was ten geschenke.

VARIA

Uitdrukkingen ontleend aan de Numismatiek

De klop is er op: = Het meisje is 28 jaar, naar de 28 stuiver die met een instempeling (klop) voorzien werd.

Hij loopt als een dertientje: = Hij loopt vlug. Dertientje is een dertien stuiverstuk = $\frac{1}{4}$ Zeeuwsche Rijksd.

INGEZONDEN

In verband met onderzoeken naar Amsterdamse goudsmiden vóór 1830 zal ik het op prijs stellen hierover gegevens te mogen ontvangen van die lezers, die in het bezit daarvan zijn. Daartegenover zal ik gaarne inzage verstrekken van mijn desbetreffende aantekeningen aan belangstellenden.

K. A. Citroen
Kalverstraat 1, Amsterdam-C

L. S. FORRER LTD.

175 Piccadilly, LONDON W. 1, England

Telephone: REGent 6974

Cables: MEDALLION, LONDON

Experts in ancient and modern coins and medals - All enquiries welcomed

Prijslijsten op aanvraag

B. A. SEABY LTD.

MUNTEN EN PENNINGEN

65, Great Portland Street, LONDON W. 1

Uitgever van: „SEABY's Coin and Medal Bulletin”

Maandelijks tijdschrift met prijslijst

Prijs: 5 sh. per jaar - Proefnummer gratis

„Catalogue of Roman Coins”, „Standard Catalogue of English Coins”, „Notes on English Coins, 1066-1648”, „Catal. of Copper Coins and Tokens of the British Isles”

Alle met afbeeldingen, gebroch. 5 sh., gebonden 10 sh. per boek

„English Silver Coinage 1649-1949” met afb., gebroch. 10 sh., gebonden 15 sh.

Em. BOURGEY

Expert en Médailles auprès du

Tribunal Civil de la Seine

PARIS 9e

7, Rue Drouot

MONNAIES ET MÉDAILLES

P. CIANI

Expert Numismate

PARIS 9e

54, Rue Taitbout

Monnaies et Médailles

Achat de Collections et de Trouvailles

Librairie Numismatique

M. C. HIRSCH A.B. (Harry Glück)

Regeringsgatan 59, Stockholm

Telephon 11 05 56

MÜNZEN UND MEDAILLEN - MONNAIES ET MEDAILLES
COINS AND MEDALS

B. FRANCESCHI

10, RUE CROIX DE FER
BRUXELLES (Belgique)

MONNAIES - MEDAILLES

MUNTEN - PENNINGEN

COINS - MEDALS

Monnaies et Médailles - Jetons - Sceaux - Décorations
Librairie numismatique

JULES FLORANGE & CIE

S. A. R. L. Capital 400000 fr. - Maison fondée en 1890

17, rue de la Banque - PARIS 2e - Tél. LOUvre 29-32 - R. C. 311.055 B.

P. & P. SANTAMARIA
NUMISMATICA

ROMA
PIAZZA DI SPAGNA 35

SPINK AND SON, LTD. *gevestigd sinds 1772*

FRAAIE MUNTEN EN PENNINGEN
NUMISMATISCHE BOEKEN ENZ.

Uitgever van het maandblad „Numismatic Circular”

Abonnementsprijs: 5 sh. = f 2.75 per jaar

5, 6 & 7 KING STREET — ST. JAMES'S — LONDON S.W.1.

Tel.: Whitehall 5275

Telegramadres: Spink, London

ALOYSE SCHMIT — MÜNZEN UND MEDAILLEN

Escherstrasse 31 - LUXEMBURG

Bedeutendes Lager an Münzen und Medaillen aller Zeiten und Länder

Periodisch erscheinende Preislisten gratis an Interessenten

Prijslijsten op aanvraag

MÜNZEN UND MEDAILLEN A.G.

Malzgasse 25 - BASEL

Onder leiding van: Erich Cahn, Dr. Herbert Cahn

Belangrijke voorraad munten en penningen uit alle tijdperken en landen

Maandelijks geïllustreerde prijslijsten, gratis op aanvraag

J. DREIFUSS

Höschgasse 57 - ZÜRICH

MUNTEN - PENNINGEN - NUMISMATISCHE BOEKEN
INKOOP EN VERKOOP

Opvolger van Hermann Dreifuss

Expert-Numismaat St. Gallen

Oprichter (in 1879) en Erelid van de Zwitserse
Numismatische Vereniging

HANS M. F. SCHULMAN (Zoon van Maurits Schulman, Amsterdam)

545 Fifth Avenue - NEW-YORK - 17 N.Y. U.S.A.

MUNTEN, MEDAILLES, DECORATIES, NUMISM. BOEKEN

Grote voorraad, ook van Nederlandse Munten en Penningen

Geregelde veilingen - Vraagt mijn prijslijsten

MODERNE PENNINGKUNST

JACQUES SCHULMAN - Keizersgracht 448 - AMSTERDAM

Expert-Numismaat

*MUNTEN EN PENNINGEN VAN DE OUDSTE TIJDEN TOT OP HEDEN
EXPERTISE - VERKOOP - INKOOP - VEILINGEN*

Uitgever van: Handboek Nederlandsche Munten 1795-1945 fl. 15.— + fl. 0.25 porto

Munten Nederlandsche Gebiedsdeelen Overzee 1601-1948 fl. 25.— + fl. 0.35 porto

ADOLPH HESS A.G., LUZERN

Haldenstrasse 5 - Telephon 24392

MÜNZEN UND MEDAILLEN - MONNAIES ET MEDAILLES

COINS AND MEDALS

DE GEUZENPENNING

MUNT- EN PENNINGKUNDIG NIEUWS

2e JAARGANG

No 2

APRIL 1952

DE GRIEKSE MUNT EN DE HISTORIE

In een vorig nummer van dit blad heb ik enkele nieuwe wegen in de Romeinse numismatiek voor U mogen bespreken. Het bleek toen, dat er langzamerhand wat beweging kwam in het gordijn — wel niet van ijzer, maar hinderlijk genoeg — dat historici en numismaten scheidt. In de Griekse numismatiek liggen de verhoudingen iets anders.

Gelukkig wordt er in de opleiding van de classici veel aandacht besteed aan de kunstgeschiedenis. En omdat de Griekse munten in die kunstgeschiedenis onmiskenbaar een plaats verdienen en soms ook krijgen, is er een vrij grote kans dat een classicus wel eens een afbeelding van een Griekse munt heeft gezien. Ook weet hij van horen zeggen iets over de Atheense uilen, de Corinthische poloi (staters met Pegasus), de Perzische darrieken en de electrumstaters van Cyzicus. Hij heeft echter nooit electrum gezien. Hij weet niet, dat die Cyzische staters de gevarieerdste reeks muntvoorstellingen dragen die in enige Griekse stad voorkomt. Er is meer kans dat hij de decadrachmen van Syracuse kent, die van 479 of misschien zelfs die met de naam Kimon. Dat is alles.

Toch is het vrij veel. Het is genoeg om te maken, dat de enkele classici of kunsthistorici in elke generatie die door deze edele plastiekjes in zilver worden getroffen, voorgoed en uitsluitend in de artistieke kant van de numismatiek geïnteresseerd raken. De Griekse numismatiek, anders dan de

*Decadrachme
van Syracuse*

425—
4e eeuw v. C.

DE GEUZENPENNING

DRIEMAANDELIJKSE UITGAVE
van het Kon. Ned. Genootschap voor
Munt- en Penningkunde
en van de Vereeniging voor Penningkunst

REDACTIE

Dr A. N. Zadoks-Josephus Jitta
Dr D. A. Wittop Koning
Jhr Ir A. C. von Weiler

REDACTIE-SECRETARIAAT

J. Schulman
Keizersgracht 448
Amsterdam-C.

ABONNEMENTSPRIJS

voor niet-leden van
een der beide verenigingen
f 2. — per jaar

ADVENTENTIES

1/4 pagina f 50. — per jaar
POSTREKENING 31187 t.n.v.
Kon. Nederlandsch Genootschap
voor Munt- en Penningkunde
Amsterdam

Romeinse, is door dunne maar beproefde banden met de historie verbonden; dat wil zeggen met de kunsthistorie. Dat is haar geluk en tevens haar beperktheid.

De mode onder de tegenwoordige kenners van Griekse munten — het woord mode verre van denigrerend gebruikt — is het stempelonderzoek. Men kent het principe: de Griekse munt werd met twee stempels geslagen, die een voor een met de hand gegraveerd werden en dus nooit gelijk waren. De stempel die de hamerslagen moest verduren en tevens meestal de diepste graving had, was het eerst stuk. Hij werd eens of meermalen vervangen terwijl de onderstempel in gebruik bleef. Eindelijk begaf ook de onderstempel het, en misschien wel juist als er pas een nieuwe bovenstempel was vervaardigd. Dan werd dus de onderstempel vervangen, terwijl de bovenstempel in gebruik bleef. Een scherp oog, veel geduld, een feilloos stijlgevoel, enig technisch begrip en een voldoende maar nog te hanteren voorraad overgebleven munten stellen dan de numismaat in staat, om een zg. stempelreeks te reconstrueren en alle munten van een bepaald type t.o.v. elkaar te dateren. Dat deed in 1932 O. Ravel voor Corinthe (*Revue Numismatique*). Na hem kwamen de boeken van Cahn over Naxos op Sicilië, Jongkees over de decadrachmen van Kimon, May onlangs over Aenos in Thracië, enz.

Nuttige en interessante studies, belangrijk voor de kennis van het handwerk in de Oudheid, soms (May) in verband met de locale geschiedenis. Ook van belang voor het onderzoek naar de echtheid van bepaalde stukken en bovenal voor de kunstgeschiedenis.

Maar wordt er niet wat erg veel energie aan besteed? Doet dit soms niet even denken — accoord, héél even — aan de belangstelling voor de letterafstanden op Amerikaanse centen onder het motto „de stempelvariant ter-

wille van de stempelvariant”? Ik zou het niet veronderstellen als die energie niet nuttiger besteed kon worden. In 1894, toen er al veel specialistenwerk in de Griekse numismatiek verzet was, schreef Théodore Reinach: „L'histoire de la monnaie chez les Grecs n'a jamais été écrite.” In 1918, toen het veld in nog meer en nog beter afgeronde terreintjes verdeeld was, waagde Percy Gardner een *History of Ancient Coinage*, 700—300. Hij doorbrak de aesthetische en territoriale voorliefdes van zijn collega's. Hij legde, met een beroep op Reinach, verband tussen een aantal muntvoeten en munttypen en in het algemeen tussen de numismatiek en de Griekse geschiedenis. Het werd een weinig overzichtelijk, maar intelligent en origineel boek. Inspirerend werkte het niet.

En hoever zijn we nu? De geschiedenis van vele Griekse steden is tot in details bekend. De munten van een aantal zijn tot in stempelvarianties onderzocht. Populaire handboeken zijn er genoeg; zij leggen de nadruk op de artistieke verdiensten van de Griekse munt. Het specialisme absorbeert zoveel werkkraft, dat de British Museum Catalogue nog steeds het volledige referentiewerk is. De gemiddelde leeftijd van de delen is vijftig jaar. Twee pogingen tot een Corpus, een Franse en een Duitse, zijn vastgelopen. Een alleruitvoerigst Sylloge is bezig te verschijnen, maar het is onhanteerbaar en zal dat, ondanks een mogelijke voltooiing, blijven. Het woord is dus blijkbaar aan de monografie. Stof genoeg daarvoor: tientallen steden met honderden typen en duizenden stempelvarianten wachten op behandeling. Intussen is het geen wonder, dat de geschiedbeoefening (uitgezonderd de kunsthistorie) van de numismatiek vreemdt. Hoe moet een historicus beoordelen wat in een numismatische monografie belangrijk voor hem is?

Zie blz. 20

ROTTERDAMSE VROEDSCHAPS- PENNINGEN EN HUN CON- CEPTIE

Bij de vergaderingen van de vroedschap werd vroeger aan de aanwezige leden als vergoeding presentiegeld betaald. Sommige steden vonden hiervoor een aantrekkelijker vorm in het uitreiken van een presentiepenning van een bepaalde waarde, die men na enige tijd in kon ruilen voor het volle bedrag.

In Rotterdam wordt tot het instellen van een presentiepenning besloten in 1688. De stempel van de eerste penning werd, naar ontwerp van de bekende graveur Romein de Hooghe, gesneden door de medailleur Daniel Drappentier. Aan de muntmeester Sonnemans te Dordrecht werd opdracht gegeven 3000 kleine en 1200 grote zilveren penningen te slaan, de kleine ter waarde van 18, de grote ter waarde van 24 stuivers. September 1689 konden deze penningen voor het eerst „aende presente Vroetschappen” worden uitgereikt.

November 1696 bleken de kleine vroedschapspenningen alle gedistribueerd, terwijl er van de grote burgemeesterspenningen nog maar weinig over waren, zodat er nu gelegenheid gegeven werd de penningen in te wisselen, de kleine tegen 22, de grote tegen 26 stuivers. Nadat in October 1699 en November 1702 nogmaals gelegenheid werd gegeven tot inruiling der presentiepenningen besloot men in 1704 een nieuwe vroedschapspenning te doen vervaardigen; dit was temeer een dringende noodzaak geworden sinds Willem III, wiens borstbeeld o.a. op de penning was afgebeeld, in 1702 was overleden.

Hoezeer de Raad deze conceptie van een nieuwe vroedschapspenning ter harte ging, moge blijken uit de op 24 November gehouden besprekingen. Het eerste overleg bestond daarin of men een zinnebeeld zou nemen of niet; dit zinnebeeld zou zowel „in

rijk” moeten zijn als „bequaem om op soo kleine spacie te werden ver-toont”; ook moest de zin ervan in korte woorden duidelijk kunnen worden uitgedrukt.

Boven een algemeen zinnebeeld werd de voorkeur gegeven aan een, dat speciaal op Rotterdam betrekking had. Verbeeld zou moeten worden „de circulatie van het water inde nature”, daar in handelssteden uitvoer weer invoer veroorzaakt en het een op het ander volgt. Overwogen werd, dat zoals in de natuur de beweging van het water de vruchtbaarheid geeft de „koopmanschap” aan de stad welvaart brengt, waarbij komt dat de Rotterdamse koophandel over zee en rivieren wordt gedreven.

Opdracht werd gegeven aan de Rotterdamse schilder Adriaan van der Werff om een ontwerp te maken; de rivier werd op de gewone wijze als een stroomgod voorgesteld en duidelijkshalve „is de naam van de Maas, op de pot gestelt”. De overvloed, die de handel brengt, het genoegen daarin en de zorg daarvoor werden verbeeld in twee „zeekinderen de handen in malcanderen slaende”, met een hoorn van overvloed tussen hen in. Op de keerzijde zou komen „uitlegginge met een applicatie” en het wapen van Rotterdam. Ook deze werd zorgvuldig overwogen: zij moest kort en duidelijk zijn en liefst „in

veersjens" en wel in gedragen niet te vlotte verzen om de woorden kracht bij te zetten. Bovendien moest gelet worden „op de schickinge na de ronte vande penningh" om de versregels zo min mogelijk te breken. Als taal wordt het Latijn gekozen omdat dit algemeen verstaanbare taal is en kernachtiger dan het Hollands.

Daarop wordt door de bugermeesters aan Daniel Koene, essayeur van de munt te Dordrecht, opgedragen de stempels te snijden; de muntmeester Sonnemans wordt verzocht 2000 kleine penningen à 40 en 500 grote à 50 stuivers het stuk te leveren. De penningen zouden „telkens op de tweede presentie" worden uitgereikt; present werden alleen geacht „diegene die voor het eijndigen van het gebed zullen zijn binnen gecomen"; de secretaris werd gelast hiervan „pertinente notitie" te houden.

De voorraad penningen in Augustus 1709 uitgeput gaf men weer gelegenheid tot inwisseling: de kleine tegen 44, de grote tegen 52 stuivers het stuk. Nadat dit in 1713 nogmaals het geval was geweest ontboden de vroede vaderen Jacobus van Dishoeck „een vermaart graveerder" uit Amsterdam en droegen hem op nieuwe stempels te snijden. Het beeld van de „circulatie van het water inde nature" werd gehandhaafd, de voorstelling echter aanmerkelijk gewijzigd: een vrouwenfiguur, de koophandel verbeeldend, werd op de voorgrond gesteld met de Maas en Rotterdam in het verschiet; op de keerzijde werd boven de tekst een Mercuriusstaf, een bazuin en hoorns van overvloed afgebeeld met daarboven de zon, die door de wolken breekt.

De uitdeling van de penningen geschiedde nu op andere wijze: de vroedschapsleden ontvingen één gouden en 10 zilveren penningen voor elf presentieën. Herhaaldelijk moest de voorraad worden aangevuld door het doen slaan van nieuwe exemplaren.

Een geheel nieuw ontwerp werd weer vervaardigd in 1770 en wel door de

beroemde stempelsnijder Theodoor van Berckel: de vrouwenfiguur, die de koophandel verbeeldt, ziet men nu op de voorzijde, de hand uitgestrekt naar de door Mercurius gebrachte hoorn van overvloed; de Maasgod is naast haar gezeten. De keerzijde draagt geen tekst: achter het door leeuwen gehouden wapen breidt zich de rivier uit en ziet men het silhouet van de stad.

De idee van welvaart door koopmanschap, te danken aan zee en rivier is nu minder gesluierd in beeld gebracht.

Het laatste bericht over vroedschapspenningen is wanneer in 1781 de heren burgermeesteren gemachtigd worden nogmaals een aantal te laten schroeven.

In de omwenteling van 1795 gaat het zinvolle gebruik van de presentiepenningen verloren.

AZOR

Gegevens zijn ontleend aan het „Rotterdamsch Jaarboekje", 1888, blz. 169—206.

Vervolg van blz. 18

Om kort te gaan: numismatiek en geschiedenis zouden beide gebaat zijn met een nieuwe history of ancient coinage, gefundeerd op al het gepubliceerde vakwerk. Niet al te populair, maar toegankelijk voor wie een inleiding als Seltmans „Greek Coins" heeft gelezen. Er zou veel aandacht aan de economische gegevens moeten worden besteed. De numismaat die het initiatief neemt, behoeft die gegevens niet te interpreteren, slechts toegankelijk te maken. Ja, het moet inderdaad een numismaat zijn, die de historici de Griekse numismatiek ontsluit, geen verdwaalde geschiedkundige die in de numismatiek bevestiging van zijn historische vooroordelen zoekt.

H. H. Zwager

VEREENIGING VOOR PENNINGKUNST

Op 19 Februari 1952 werd in het Kon. Penningkabinet de jaarvergadering gehouden. Ditmaal gaven vele leden van hun belangstelling blijk, zodat deze vergadering door 35 aanwezigen werd bijgewoond. Na goedkeuring van de notulen van de buitengewone algemene vergadering van 1951 bracht de secretaris-penningmeester verslag uit over de verenigingsjaren 1950 en 1951. In 1951 werd één penning uitgegeven, de hier reeds gepubliceerde gietpenning met het portret van Dr. W. Drees door Albert Termote. Dank zij de vorig jaar geopende mogelijkheid in plaats van 2 geslagen penningen 1 gietpenning uit te geven en de tegelijkertijd besloten verhoging van contributie kon de jaarrekening 1951 met een klein overschot worden gesloten. Op voorstel van de Kascommissie werd décharge verleend over het om 1950 en 1951 gevoerde beheer.

De bestuursleden A. A. M. Stols en Jhr. Ir. A. C. von Weiler werden herkozen. In plaats van Mr. R. M. de Vries, die wegens drukke werkzaamheden zijn functie moest neerleggen, werd gekozen mej. C. A. le Cocq d'Armandville, die vervolgens door het bestuur tot secretaresse werd aangewezen.

De voorzitter deelde namens het bestuur mede, dat het in de bedoeling ligt ditmaal wederom 2 penningen voor de leden beschikbaar te stellen: één geslagen met het portret van prinses Beatrix door Mej. A. Blok en één gegoten door prof. v. Esser, opgedragen aan zijn leermeester prof. J. Bronner. De stand van de kas laat deze uitgaven nauwelijks toe, mede door recente daling van het ledenaantal, die aan de tijdsomstandigheden is te wijten. De voorzitter hoopt echter, dat de leden er allen naar zullen stre-

ven nieuwe belangstellenden tot de Vereeniging toe te doen treden.

Van de rondvraag werd ditmaal geen gebruik gemaakt.

Na afloop der vergadering hield dr. A. N. Zadoks-Josephus Jitta een inleiding tot de moderne penningkunst. Zij gaf een definitie van de penning en schetste in het kort zijn ontstaan en ontwikkeling, zijn betekenis naar vorm en inhoud, de eisen die hij stelt aan kunstenaar en beschouwer en de verscheidene opvattingen der moderne penningkunstenaars. Na deze causerie, die met grote belangstelling werd aangehoord, werd de kleine expositie bezichtigd van moderne Nederlandse, Franse en Italiaanse penningen uit het bezit van het Kon. Penningkabinet.

KON. NED. GENOOTSCHAP VOOR MUNT- EN PENNINGKUNDE

Zoals op de laatste bijeenkomst is besloten, zal de jaarvergadering in het voorjaar te Gorcum worden gehouden. De datum is nog niet definitief vastgesteld, maar zal bijtijds bekend gemaakt worden.

Het *Jaarboek* is thans — na enige onvoorziene vertraging — gereed gekomen. Het verschijnt voortaan in één aflevering, daar immers nu de *Geuzenpenning* voor regelmatig contact met de lezers zorgt. De inhoud is ditmaal wel zeer gevarieerd. Behalve de bijdragen van geregelde medewerkers bevat het een zeer belangrijk artikel van Philip Grierson over vroeg-Middeleeuwse munten en een boeiend verhaal van Dr. Hallema over bestrafing van valse munters. Naast munten en penningen worden ook weer muntgewichten uitvoerig behandeld. De Korte Bijdragen groeien ook steeds in talrijkheid, belang en verscheidenheid.

GERANDE MUNTEN

De oude munttechniek, waarbij de muntplaatjes met een zware schaar uit repen metaal werden geknipt, leidde noodzakelijk tot muntstukken van onregelmatige omtrek: een uitnodiging om te snoeien. Eerst in de tweede helft van de 17e eeuw was de techniek zover, dat zuiver ronde plaatjes geponst konden worden en daardoor ontstond de mogelijkheid de opstaande kant van een versiering te voorzien. Er werden toen apparaten geconstrueerd om letters op de kant aan te brengen, maar van praktische invoering kwam niets.

Noodzakelijk werd dit, toen $\pm$ 1740 uit het buitenland zeer veel gesnoei-de dukaten in de omloop terugvloei-den en de nieuwe goudstukken afdoende beschermd moesten worden. In 1749 werd karteling van de rand voorgeschreven voor gouden dukaten en ridders en onmiddellijk ingevoerd. Nu de machinerie aanwezig was, gingen de muntmeesters er ook toe over de zilverstukken van een rand te voorzien, wat in 1761 eveneens in een voorschrift werd vastgelegd. Onderzoek van de reeksen in het Kon. Penningkabinet toont, dat de randing van zilverstukken overal tussen 1749 — zelden eerder — en 1761 in gebruik gekomen is; na aanvankelijke weifeling tussen de bloemrand, technisch mogelijk door de grotere dikte van de zilverstukken, en kartelrand, werd tenslotte de laatste uitvoering algemeen aanvaard. De randing is vrijwel niet op de kleinere zilverstukken toegepast: schellingen en dubbeltjes zijn zelden, stuivers en duiten nooit gerand. Alleen de gouden afslagen van deze soorten werden als de dukaten wel van een rand voorzien.

H. E. v. G.

De numismatiek heeft zich allengs van beschrijvende tot beschouwende wetenschap ontwikkeld. In plaats van opsommingen en beschrijvingen van vaak vrij willekeurige reeksen munten zijn nu verhandelingen getreden over systematisch bijeengebrachte groepen. Deze ontwikkeling brengt verwijdering met zich mede tussen verzamelaars en wetenschappelijke werkers. Bovendien was het vroeger niet mogelijk zonder eigen verzameling numismatiek te bedrijven; thans staan openbare collecties ter beschikking. Ja, het is zelfs nauwelijks mogelijk in één mensenleven een wetenschappelijk bruikbare verzameling op te bouwen anders dan op zeer beperkt gebied. Verbeterde reproductie- en communicatiemiddelen vergemakkelijken het gebruik van ander collecties in binnen- en buitenland.

Naar aanleiding van de discussie over deze kwestie op een kringavond stelde de heer Lod. S. Beuth voor om de verzamelaars „nummophilen” te noemen tegenover de wetenschappelijke „numismatici”. Dat ook elders dit probleem bestaat en in dezelfde richting een oplossing wordt gezocht, blijkt uit een artikel in „Italia Numismatica”, waarin de wetenschappelijke numismatiek „nummologie” wordt genoemd.

Hoe het ook zij, het besef van dit verschil kan slechts leiden tot betere verstandhouding en nauwer samenwerking tussen deze twee groepen, die immers beide worden gedreven door belangstelling en liefde voor oude munten.

A. Z.

*Uitdrukkingen ontleend aan de
Numismatiek*

Zijn laatste oortje versnoepen: oord
= $\frac{1}{4}$ stuiver.

Botje bij botje leggen: botdrager of
bot = dubbele groot (14e eeuw).

NUMISMATISCHE KRINGEN

Kring Amsterdam (Secretariaat:
Keizersgracht 448)

39ste bijeenkomst op 16 Jan. 1952. — De heer Lod. S. Beuth hield een boeiende causerie over verschil en overeenkomst tussen numismatiek en philatelie, die hij aantoonde aan de hand van fraai vergelijkingsmateriaal, bestaande uit munten en postzegels op 20 verschillende plateaux. De belangstelling was zeer groot en er volgde een zeer geanimeerde discussie.

40ste bijeenkomst op 20 Febr. 1952. — Dr. H. Enno van Gelder sprak over de organisatie van het muntwezen in de 17de eeuw. Op zeer duidelijke wijze gaf hij een overzicht over het muntrecht, de muntwetgeving, — vervaardiging en — omloop. Een zeer levendig debat toonde aan, dat men met gretige belangstelling deze uiteenzetting had gevolgd, die ons begrip heeft gegeven van de achtergrond van de door ons verzamelde munten.

41e bijeenkomst op 22 Maart 1952. — De Heer W. de Boone hield een causerie over Numismatiek en Archaeologie en wel speciaal over muntvondsten uit laat-Romeinse tijd. Vooral de in tijden van oorlog verborgen „schatten” zijn archaeologisch van betekenis. In kaart gebracht, geven hun vindplaatsen waardevolle aanwijzingen over bewegingen en verschuivingen van opdringende volkeren.

Kring 's-Gravenhage (Secretariaat:
Lange Voorhout 50)

37e bijeenkomst op 23 Jan. 1952. — Mr. W. J. van Balen sprak over „De historische achtergrond van de Admiraal Vernon-penningen”. Na een uitvoerige inleiding over het Spaanse rijk in Amerika besprak hij de door

Vernon ontworpen strategie in de Engels-Spaanse oorlog van 1739: de Engelse vloot veroverde eerst Porto-Bello, de op de landengte van Panamá gelegen overlaadhaven in de route van Perú naar Spanje en deed vervolgens hardnekkige pogingen tot verovering van Cartagena, de sterke vesting waar de uit Perú aangevoerde schatten werden opgeslagen tot de komst van de jaarlijkse zilvertovoot naar Spanje; de Spanjaarden onder de bekwame leiding van Don Gil Blass wist deze belangrijke plaats echter te behouden. Ook een aanval op Havana mislukte. Ondanks de betrekkelijk geringe successen van Vernon is in Engeland een ongewoon groot aantal penningen geslagen ter verheerlijking van deze admiraal, die in de meest verschillende doch steeds goedkope uitvoeringen voorkomen.

38e bijeenkomst op 28 Febr. 1952. — De heer B. J. de Jongh ging „Kris-kras door zijn verzameling” om een groot aantal merkwaardige penningen uit alle landen en tijden te tonen, die op alcohol betrekking hebben.

Kring Groningen (Secretariaat:
Blijhamsterstraat 12, Winschoten)

3de bijeenkomst op 14 Febr. 1952. — De heer P. Polter Hzn. hield een causerie over Romeinse Keizersmunten en toonde een groot aantal voortreffelijke stukken uit eigen collectie. Uit de grote opkomst blijkt dat de Kring aan een behoefte voldoet. Deze avond werd bijgewoond door Mevr. Dr. A. N. Zadoks-Josephus Jitta, conservatrice aan het Kon. Penningkabinet.

4de bijeenkomst op 13 Maart 1952. — De heer B. H. de Vries hield een interessante voordracht over de Groninger Penningen en toonde de aanwezigen vele fraaie stukken. De heer P. Polter Hzn. gaf een uitvoerig verslag van het bezoek aan 's Rijks-Munt op 1 Dec. 1951.

BINNENLANDS NIEUWS

Maarten Pauw's penning „Paris“

Naar aanleiding van zijn bezoek aan Parijs legde Maarten Pauw zijn indrukken vast in een originele penning.

De voorzijde typeert in een elegant en harmonisch in het penningvlak ingepast oordeel van „Paris“ de mondaine Parijse sfeer, terwijl de keerzijde, beheerst door Eiffeltoren en Paleis Chaillot ons de centrale positie doet realiseren, die de stad Parijs inneemt in het huidige wereldbestel.

Bij de Firma Jacques Schulman te Amsterdam zal op 21 en 22 April a.s. een belangrijke collectie munten en penningen geveild worden, hoofdzakelijk bestaande uit gouden en zilveren munten der Nederlandse Provinciën, Heeren en Steden, alsmede uit het Koninkrijk. Verder een grote serie munten van Nederlands-Indië, buitenlandse munten die van geschiedkundig belang zijn voor Nederland, buitenlandse nabootsingen van Nederlandse munten en buitenlandse munten die als voorbeeld gediend hebben voor Nederlandse munten. Voorts een serie gilde-, historie- en familiepenningen, numismatische boeken en een penningkast, beschreven in een catalogus met 12 platen.

BUITENLANDS NIEUWS

Ter gelegenheid van de Olympische Spelen te Helsinki is er in Finland een zilveren 500 Markaa 1952 uitgegeven met de 5 Olympische ringen er op en OLYMPIA XV-1952 HELSINKI. Daar er maar 20.000 stuks geslagen zijn, zal deze munt zeker zeldzaam worden.

Enkele belangrijke veilingen in het buitenland zijn op komst:
te Londen op 3 en 4 April a.s. de bronzen en zilveren Romeinse munten uit de bekende verzameling Ryan;
te New York op 23-26 April a.s. bij Hans M. F. Schulman een verzame-

ling Italiaanse, Griekse, Chinese en Spaanse munten, alsmede buitenlandse zilveren talers;

te Rome, begin Juni bij de firma Santamaria het tweede gedeelte van de collectie Signorelli, bestaande uit Romeinse Republikeinse en Keizerlijke munten tot aan Nerva; een andere verzameling van Pauselijke en Zuid-Italiaanse munten.

In de maand Maart vonden bovendien nog enkele andere belangrijke veilingen in het buitenland plaats, waarover wij U in het volgende nummer meer hopen te kunnen vertellen: n.l. te Milaan bij de Firma M. Ratto een collectie Noord-Italiaanse munten, waarvan een prachtige catalogus met 28 platen verschenen is, alsmede veilingen te Frankfort en te Berlijn.

TWEE SATIRIEKE PENNINGEN
BETREFFENDE KEIZER
NAPOLEON III

De beide hier bedoelde penningen zijn van brons en hebben een middel-lijn van twee en dertig millimeter. Zij zijn gemaakt naar het voorbeeld van het onder Napoléon III gangbare tien centiemstuk, dat echter twee milli-meter kleiner is.

Dat geldstuk heeft op de voorzijde de

kop van de keizer, naar rechts ge-wend, en als omschrift: *Napoléon III, Empereur* (met jaartal) terwijl het op de keerzijde de *Franse Adelaar* heeft, die met zijn poten een voorwerp, waaruit bliksems schieten, omklemd houdt. Het omschrift hier luidt *Em-pire Français Dix centimes*.

Dezelfde beeldenaar van de keizer komt ook op de twee*penningen voor, met dit verschil, dat men op de pen-ningen Napoléon een *Duitse piek-helm* heeft opgezet met de stormriem om de kin.

De Adelaar op de keerzijde van de munt werd op de penningen door een *Uil* vervangen, die hetzelfde voorwerp als de Adelaar in zijn poten houdt.

De omschriften op de penningen lo-pen uit elkaar. Op de hierbij afge-beelde penning staat op de voorzijde rond de kop van de keizer: *Napoléon III LE MISERABLE + 2 Décembre*; de datum waarop hij in 1851 tot kei-zer gekozen werd, en op de keerzijde: *VAMPIRE DE LA FRANCE + Se-dan 2 Sep(tem)bre 1870*.

De andere penning heeft rond de beeldenaar een twee-regelig omschrift, waarvan het binnenste luidt: *NAPO-LEON LE PETIT* en het buitenste: *N'ayant pas le courage de mourir à la tête de mon armée, je demande une cachette au Roi de Prusse*. Op de keerzijde staat: *Paris 2 Déc(embre) 1851 + Sedan 2 Sep(tembre) 1870*.

Voorstelling en opschriften behoeven geen commentaar, de hoon jegens de keizer, welke er uit naar voren treedt, spreekt voor zich zelf.

Daar ik over deze penningen in de mij ten dienste staande literatuur niets kon vinden, zoals: wie die pen-ningen heeft uitgegeven, wie de ma-ker er van is geweest, waar zij gesla-gen zijn en of ze als strooipenningen hebben gediend, wendde ik mij met deze vragen tot de Directeur de la Monnaie te Parijs. Het leek mij toch wel van belang iets meer daarover te weten, aangezien die penningen een gebeurtenis betreffen, welke voor West-Europa van grote betekenis is geweest, namelijk de val van het Tweede Keizerrijk en de Opkomst van de Derde Republiek.

De Conservator van het museum (van de Monnaie) antwoordde mij, dat hij de penningen wel kende, maar er niets over kon mededelen.

Hij had er naar gevraagd bij het Ca-binet des Médailles de la Bibliothè-que Nationale te Parijs, maar daar wist men alleen te zeggen, dat de pen-ningen in geen verzamelwerk over penningen zijn opgenomen, maar dat er misschien wel iets in een of ander

numismatisch tijdschrift over geschreven zou kunnen zijn.

Geheel onder voorbehoud schreef de Conservator nog, dat de penningen wel door politieke partijen, die de val van het Keizerrijk beoogden, zouden zijn uitgegeven en zeer waarschijnlijk te Nuremberg geslagen.

Bij dit weinige kan ik nog op iets wijzen, dat met het omschrift van de tweede penning in verband kan staan. Bij Bartstra vond ik, dat, toen het kleine vestingstadje Sedan door de vijand was kapot geschoten, de keizer het bevel gaf de witte vlag ten teken van capitulatie te hijsen en aan de Pruisische Koning een briefje met deze inhoud schreef: *Monsieur, n'ayant pu mourir à la tête de mes troupes, il ne me reste qu'à remettre mon épée entre les mains de Votre Majesté.*¹⁾

Ik geloof, dat het gepermitteerd is aan te nemen, dat de inhoud van het briefje de tekst voor het omschrift op de tweede penning heeft geïnspireerd.

Naast de beide hier besproken spotpenningen heb ik een Frans tien centiemstuk (1855), waarop een (goed) graveur de Keizer een *Duitse piek-helm* heeft opgegeven en tevens om zijn hals de opstaande kraag van een statiecostuum. Maar dit stuk zullen wij wel als een persoonlijke aardigheid moeten beschouwen.

H. J. M. Ebeling

¹⁾ Dr J. S. Bartstra, Handboek tot de Staatkundige Geschiedenis. 's Hert. 1951, III, 420.

De heden ten dage veelvuldig voorkomende muntstelen zijn helaas ook ons land niet bespaard gebleven. Zo werden uit het Stedelijk Museum te Nijmegen een reeks Nederlandse munten — waaronder uiterst zeldzame Nijmeegse — gestolen en uit het Erasmus Gymnasium te Rotterdam gouden en zilveren Griekse munten.

BOEKBESPREKING

Adelbert van Roosbroeck — „Die Münzen und Marken aus der staatlichen Porzellan Manufactur zu Meissen und aus anderen deutschen keramischen Fabriken“ — Brussel 1951. Zojuist is verschenen bovenstaand zeer duidelijk gehectografeerd boekwerk, beschrijvende 560 porseleinen munten en penningen met nog een grote verdeling in varianten, alle met keurig getekende afbeeldingen. Het is een interessante volledige opsomming van dit onderdeel der numismatiek, waarvoor tot nu toe een goede handleiding ontbrak.

De inleiding geeft een overzicht van het vervaardigen van deze porseleinen stukken, alsmede een geschiedkundige bijdrage, waaruit blijkt, dat deze porseleinen munten reeds in het begin van de achttiende eeuw uitgevonden zijn. De kleur van het porselein is ook bij de beschrijving opgenomen.

Daar verschillende van deze porseleinen stukken nog gemakkelijk en zonder veel kosten verkrijgbaar zijn, is deze handleiding ook voor beginnen-verzamelaars van deze series van belang.

J. S.

In de Leeuwarder courant van 5 Jan. j.l. schreef Ds. J. J. Kalma een instructief artikel over de Leeuwarder Nieuwjaarsdag in de 18de eeuw, de dag, waarop de daartoe gekozen electeurs tot taak hadden drie nieuwe leden te kiezen voor de magistraat. Aanvankelijk beloond met een kostelijke en kostbare maaltijd op stads-kosten, werden de electeurs sinds 1725 begiftigd met een penning, terwijl de maaltijd werd afgeschaft.

Afbeeldingen van vier types van electeurspenningen tussen 1725 en 1795 verduidelijken de tekst.

Verzameling „Amsterdam”, W. J. R. Dreesmann, Amsterdam 1951 — Na tientallen jaren naarstig en scherpzinnig verzamelen heeft de heer W. J. R. Dreesmann van zijn rijke collectie een luxueus uitgevoerde catalogus in drie delen het licht doen zien. Zoals bekend bevat deze verzameling, die onlangs voor het publiek toegankelijk is gesteld, behalve talrijke schilderijen, prenten, zilverwerken en andere voorwerpen van kunstnijverheid een mooie collectie penningen betreffende Amsterdam.

De penningen zijn geordend volgens de jaartallen van de gebeurtenissen, die op de stukken zijn afgebeeld; jammer dat door deze eenzijdige zake ijke indeling de betekenis van belangrijke Amsterdamse medailleurs als Pieter van Abeele, Wouter Muller, Boskam, Luder, Smeltzing e.a., niet genoeg tot uiting komt. Misleidend is, bij de moderne penningen de term „door Begeer”, die de indruk wekt als zou Begeer de ontwerper zijn inplaats van de technische uitvoerder van het ontwerp van de kunstenaar.

De goede reproducties verhogen aanmerkelijk de waarde van het werk; zij hebben bovendien het voordeel dat vele slechts in lijngravure gereproduceerde stukken nu op moderne wijze gefotografeerd zijn.

Bevreemdend is het dat enkele munten, noodmunten en diverse loodjes tussen de penningen zijn opgenomen, terwijl aan de gildepenningen een aparte afdeling is gewijd. Op verschillende plaatsen (o.a. bij de noodmunten) is bij de beschrijving onvoldoende met moderne onderzoekingen rekening gehouden.

Al met al een uitgave, die iedere penningliefhebber met plezier ter hand zal nemen.

Als bijlage van het Muntverslag 1950 is een fraai geïllustreerd artikel van Dr. H. Enno van Gelder verschenen over de „Geschiedenis van de Rijksdaalder”.

In het tweemaandelijks tijdschrift *Brabantia* (1950, 1) bespreekt W. Th. H. Knippenberg een muntvondst te Hapert. Hij bestaat uit 2598 Romeinse munten, waarvan 616 te determineren waren. De munten zijn waarschijnlijk omstreeks 430 n. C. begraven.

In de 1ste publicatie van het Genootschap voor Napoleontische Studiën (December 1951) beeldt Mr. K. J. Frederiks 10 penningen af uit het Kon. Penningkabinet en uit de collectie Frederiks, die betrekking hebben op de vrede van Amiens (1801).

In de *Schweizer Münzblätter* van December 1951 publiceert Me Colin Martin een voor de Nederlandse muntgeschiedenis belangrijk stuk: een 12 Dec. 1579 op last van de Eedgenoten te Zürich gedrukt plakkaat, waarin de omloop verboden wordt van een groot aantal sedert kort in de Zwitserse omloop binnendringende minderwaardige daalders. Merkwaardig is dat van de 40 afgebeelde stukken niet minder dan 32 uit de Nederlanden afkomstig zijn. Het plakkaat vormt een interessante tegenhanger van de talrijke plakaten uit dezelfde jaren in ons land gepubliceerd tegen de slechte munten van Batenburg, Bergh, enz.

Sedert 1 Januari verschijnt in West-Duitsland een *Numismatisches Nachrichtenblatt*, dat zonder op eenigerlei wijze aan de wetenschappelijke numismatische tijdschriften concurrentie aan te doen een maandelijks contact-orgaan wil zijn tussen handelaars, verenigingen, kabinetten en archieven. Het eerste nummer bevat naast mededelingen van de Numismatische Kommission der Länder in der Bundesrepublik Deutschland in hoofdzaak verslagen van zeven in verschillende plaatsen gevestigde numismatische kringen.

Prof. Guido Kisch (New York) hield in de tweede week van Maart te Utrecht, Leiden en Amsterdam een voordracht over „Recht und Gerechtigkeit in bildlicher Darstellung” en wel speciaal over de op penningen voorkomende voorstellingen van juridische aard: allegorie en der Justitia, historische en mythologische proces-

sen, portretten van juristen. Het was dikwijls verrassend bekend en onbekend materiaal vanuit dit speciale gezichtspunt bijeengeplaatst te zien, hoewel een innerlijk verband tussen het uit rijp en groen bestaande gebodene meestal niet naar voren kwam.

H. E. v. G.

B. A. SEABY LTD.

MUNTEN EN PENNINGEN

65, Great Portland Street, LONDON W. 1

Uitgever van: „SEABY's Coin and Medal Bulletin”

Maandelijks tijdschrift met prijslijst

Prijs: 5 sh. per jaar - Proefnummer gratis

„Catalogue of Roman Coins”, „Standard Catalogue of English Coins”, „Notes on English Coins, 1066-1648”, „Catal. of Copper Coins and Tokens of the British Isles”

Alle met afbeeldingen, gebroch. 5 sh., gebonden 10 sh. per boek

„English Silver Coinage 1649-1949” met afb., gebroch. 10 sh., gebonden 15 sh.

Em. BOURGEY

Expert en Médailles auprès du

Tribunal Civil de la Seine

PARIS 9e

7, Rue Drouot

MONNAIES ET MÉDAILLES

P. CIANI

Expert Numismate

PARIS 9e

54, Rue Taitbout

Monnaies et Médailles

Achat de Collections et de Trouvailles

Librairie Numismatique

M. C. HIRSCH A.B. (Harry Glück)

Regeringsgatan 59, Stockholm

Telephon 11 05 56

MÜNZEN UND MEDAILLEN - MONNAIES ET MEDAILLES
COINS AND MEDALS

B. FRANCESCHI

10, RUE CROIX DE FER
BRUXELLES (Belgique)

MONNAIES - MEDAILLES

MUNTEN - PENNINGEN

COINS - MEDALS

Monnaies et Médailles - Jetons - Sceaux - Décorations
Librairie numismatique

JULES FLORANGE & CIE

S. A. R. L. Capital 400000 fr. - Maison fondée en 1890

17, rue de la Banque - PARIS 2e - Tél. LOUvre 29-32 - R. C. 311.055 B.

P. & P. SANTAMARIA

NUMISMATICA

ROMA

PIAZZA DI SPAGNA 35

SPINK AND SON, LTD. *gevestigd sinds 1772*

FRAAIE MUNTEN EN PENNINGEN
NUMISMATISCHE BOEKEN ENZ.

Uitgever van het maandblad „Numismatic Circular”

Abonnementsprijs: 5 sh. = f 2.75 per jaar

5. 6 & 7 KING STREET — ST. JAMES'S — LONDON S.W.1.

Tel.: Whitehall 5275

Telegramadres: Spink, London

ALOYSE SCHMIT — MÜNZEN UND MEDAILLEN

Escherstrasse 31 · LUXEMBURG

Bedeutendes Lager an Münzen und Medaillen aller Zeiten und Länder

Periodisch erscheinende Preislisten gratis an Interessenten

Prijslijsten op aanvraag

MÜNZEN UND MEDAILLEN A.G.

Malzgasse 25 · BASEL

Onder leiding van: Erich Cahn, Dr. Herbert Cahn

Belangrijke voorraad munten en penningen uit alle tijdperken en landen

Maandelijks geïllustreerde prijslijsten, gratis op aanvraag

L. S. FORRER LTD.

175 Piccadilly, LONDON W. 1, England

Telephone: REGent 6974

Cables: MEDALLION, LONDON

Experts in ancient and modern coins and medals · All enquiries welcomed

Prijslijsten op aanvraag

HANS M. F. SCHULMAN (*Zoon van Maurits Schulman, Amsterdam*)

545 Fifth Avenue - NEW-YORK - 17 N.Y. U.S.A.

MUNTEN, MEDAILLES, DECORATIES, NUMISM. BOEKEN

Grote voorraad, ook van Nederlandse Munten en Penningen

Geregelde veilingen - Vraagt mijn prijslijsten

MODERNE PENNINGKUNST

JACQUES SCHULMAN - Keizersgracht 448 - AMSTERDAM

Expert-Numismaat

*MUNTEN EN PENNINGEN VAN DE OUDSTE TIJDEN TOT OP HEDEN
EXPERTISE - VERKOOP - INKOOP - VEILINGEN*

*Uitgever van: Handboek Nederlandsche Munten 1795-1945 fl. 15.- + fl. 0.25 porto
Munten Nederlandsche Gebiedsdeelen Overzee 1601-1948 fl. 25.- + fl. 0.35 porto*

ADOLPH HESS A.G., LUZERN

Haldenstrasse 5 - Telephon 24392

MÜNZEN UND MEDAILLEN - MONNAIES ET MEDAILLES

COINS AND MEDALS

DE GEUZENPENNING

MUNT- EN PENNINGKUNDIG NIEUWS

1e JAARGANG

No 2

JUNI 1952

DE NAMEN DER NEDER- LANDSE MUNTEN TEN TIJDE VAN DE REPUBLIEK

Op een der bijeenkomsten van de numismatische kring te Amsterdam kwam bovenstaand onderwerp ter sprake en aangezien het mogelijk is, dat hiervoor in bredere kring belangstelling bestaat, moge ik het gesprokene in het kort weergeven. De vraag luidde: „Welke namen worden terecht of ten onrechte voor deze munten gebruikt”. Om deze vraag te kunnen beantwoorden, moeten we nagaan waaraan deze muntnamen ontleend zijn. Hiervoor komen in aanmerking:

1. De ordonnantie of resolutie, waarbij de munt werd ingevoerd.
2. De instructie naar aanleiding hiervan aan de muntmeester gegeven.
3. De rekening van de muntmeester.
4. Plakkaten en beelden, waarbij de munten op een bepaalde koers gesteld worden, dan wel verboden worden.
5. Besluiten, waarbij een bepaalde muntsoort ingetrokken wordt.
6. Namen gebruikt in de literatuur der 17e en 18e eeuw.
7. De namen door Verkade en de Voogt in hun muntboeken gebruikt.
8. De namen, die in oudere munt-catalogi voorkomen.

Nu valt het dadelijk op, dat de naam, die aan een bepaalde munt gegeven wordt, in deze acht soorten van boeken en geschriften lang niet altijd gelijk is, zelfs niet in de officiële stukken, genoemd onder 1°-5°. Boven-

dien werden destijds de munten, evengoed als nu, dikwijls geheel anders genoemd dan de officiële stukken aangeven. We spreken ook nu nog van een gouden tientje, een rijksdaalder, een kwartje, een dubbelje en een stuiver en gebruiken nimmer de officiële benamingen als 10 Guldenstuk, 2½ Guldenstuk, 25 Centstuk, enz. Als we dan nog bedenken, dat in vroeger tijd bij de invoering van nieuwe munten niet eens een naam genoemd werd, maar vol-

DE GEUZENPENNING

DRIEMAANDELIJKE UITGAVE

van het Kon. Ned. Genootschap voor
Munt- en Penningkunde
en van de Vereniging voor
Penningkunst

REDACTIE

Dr A. N. Zadoks-Josephus Jitta
Dr D. A. Wittop Koning
Jhr Ir A. C. von Weiler

REDACTIE-SECRETARIAAT

J. Schulman
Keizersgracht 448
Amsterdam-C.

ABONNEMENTSPRIJS

voor niet-leden van
een der beide verenigingen
f 2.— per jaar

ADVERTENTIES

¼ pagina f 50.— per jaar

POSTREKENING 31187 t.n.v.

Kon. Nederlands Genootschap
voor Munt- en Penningkunde
Amsterdam

staan werd met de vermelding van gehalte en gewicht en dat van lang niet alle munten de stukken genoemd onder 1°-3° bewaard gebleven zijn, zal men begrijpen, dat het moeilijk — om niet te zeggen onmogelijk — is, vast te stellen, welke naam gebruikt moet worden. Toch zal het raadzaam zijn enkele richtlijnen aan te geven en aan de bestaande verwarring een einde te maken. Deze verwarring betreft voornamelijk de grote zilveren munten. De rijksdaalder is een zilveren munt, die geslagen is op de voet van de daalder van het Duitse Rijk. Alle zilveren munten, die op een andere voet geslagen zijn, zoals bijv. de leeuwendaalder, de Filipsdaalder, de reaal van Leicester en de daalder van 30 stuiver zijn dus geen rijksdaalders. In de officiële stukken worden de rijksdaalders Gelderse, Hollandse, Utrechtse (enz.) rijksdaalder genoemd naar het gewest, dat ze uitgaf en later, als zij geslagen werden krachtens een resolutie van de Staten-Generaal Nederlandse Rijksdaalder. De Voogt gebruikte deze benamingen, maar aangezien verschillende soorten van rijksdaalders geslagen zijn, noemde het volk deze rijksdaalders naar de beeldenaar en sprak van Kruis-Rijksdaalders, Leicester-Rijksdaalders, Arend-Rijksdaalders, Rijksdaalders met de halve man, enz. Deze laatste benamingen zijn ook door Verkade gebruikt en de hedendaagse verzamelaars zullen daaraan de voorkeur geven boven een niets zeggende naam als Gelderse Rijksdaalder. Als wij hiervan uitgaan, is het consequent ook te spreken van Snaphaan-Schelling, Arend-, Roos-, Hoedjes- en Scheepjes-Schelling, namen, die reeds lang ingeburgerd zijn, hoewel in de officiële stukken alleen het woord schelling gebruikt wordt. Echter heb ik bezwaar tegen de waarschijnlijk door Verkade ingevoerde benaming van Staten-Schelling voor de in de jaren 1673-1692 geslagen schellingen.

Op grond van de beeldenaar zou ik deze schellingen liever Ridder-Schellingen willen noemen. Dat voorkomt tevens verwarring met de in 1577-1581 geslagen Statendaalders en onderdelen. Laatstbedoelde munten zijn aanvankelijk uitgegeven als zestienstuiverpenningen, enz., doch, aangezien de koers reeds spoedig tot 18 stuiver werd verhoogd, liet men deze benaming vervallen en vindt men ze reeds in het Thresoor van 1580 en in alle latere muntplakaten vermeld als Statendaalders.

De krachtens de muntordonnantie van de Graaf van Leicester van 4 Augustus 1586 geslagen rijksdaalders noemt men gewoonlijk Leicester-rijksdaalders, doch ook wel eens Unie-rijksdaalders. Ik zou deze eerste benaming willen handhaven en de tweede laten vervallen. Eerstens worden de krachtens deze ordonnantie geslagen stoters en stuivers steeds Leicester-stoters en Leicester-stuivers genoemd en is het dus consequent om ook van Leicester-rijksdaalders te spreken, maar bovendien komt de naam van Unie-munten veeleer toe aan de munten, die in 1579 en volgende jaren door Gelderland, Utrecht, de Groninger Ommelanden Utrecht en met de spreuk der Unie en Overijssel krachtens de Unie van (CONCORDIA RES PARVAE CRESCUNT) als omschrift geslagen zijn. (Verk. 1-1 en 2, 97-1 en 2, 106-4 en 5, 133-1, 190-1 en 206-3).

De Rozenobels, die krachtens de muntordonnantie van de Graaf van Leicester geslagen zijn zou ik evenzeer ter onderscheiding der andere rozenobels Leicester-rozenobels willen noemen (de Voogt 44, Verk. 39-1 en 77-4).

De sinds 1582 in Gelderland, Friesland en Overijssel geslagen gouden en zilveren Rijders worden in de instructies, muntmeestersrekeningen en plakaten steeds zo genoemd, doch Verkade noemt de zilveren Rijders Ridderdaalders, een onjuiste naam,

die we zo spoedig mogelijk moeten laten vervallen.

Geen enkele munt heeft zoveel namen gehad als de 28 stuiverstukken, die sinds 1601 door Friesland en later ook door andere gewesten en steden geslagen zijn. In het plakkaat van de Staten van Holland en West-Friesland van 19 Dec. 1601 wordt deze munt „silvere goutgulden” genoemd, later alleen gulden, in de plakaten van 1622 tot 1628 „Vriesche floreen”, in de plakaten van 1638 tot 1652 „Vriesche floriijn genaamd klapmuts” en in het Kon. Besl. van 2 Maart 1846, waarbij deze muntsoort wordt ingetrokken „28 stuiverstuk of floriijn”. Verkade noemt deze munt steeds achtentwintig, doch aangezien in de officiële stukken in Friesland zowel als in de Overijsselse steden deze munt steeds floriijn wordt genoemd, acht ik het beter deze naam te gebruiken. Over de latere zilveren munten behoeft ik niet veel te zeggen. De in 1606 ingevoerde Nederlandse Rijksdaalder en de in 1659 ingevoerde zilveren Rijder en zilveren Dukaat zijn algemeen bekend, al wordt de eerste veelal rijksdaalder met de halve man, de tweede ducaton en de derde rijksdaalder of rijksdaalder met de staande man genoemd.

Enkele munten zijn door Verkade beslist onjuist benoemd:

- 23-5 is een stuiver en geen stoter,
- 24-5 is de vierling ($\frac{1}{4}$ stuiver) in 1582/83 geslagen,
- 25-1 is een dubbele daalder en geen rijksdaalder,
- 56-7 is een halve duit of penning en geen duit,
- 57-6 is, evenals 75-5 en 6, een duit en geen oortje,
- 106-4 is de Unie-daalder en niet een leeuwendaalder, 106-5 de halve,
- 120-3 is een halve Leicesterstuiver ($\frac{1}{100}$ Reaal) en niet een Leicesterstuiver ($\frac{1}{50}$ Reaal),
- 146-2 en 3 zijn hele en halve Arend-

schellingen en niet $\frac{1}{8}$ en $\frac{1}{10}$ Rijksdaalder, die van 1588 hebben op de borst ook 6 of 3 staan,

- 146-4 is een stuiver en geen stoter,
- 160-3 t/m 5 zijn geen Filipsdaalders en onderdelen,

169-3 en 4 en 170-1 t/m 4 zijn geen gehelmde rijksdaalders, welke naam voor de van 1583 tot 1603 geslagen rijksdaalders met het borstbeeld van Willem van Oranje bewaard moet blijven, doch Arendrijksdaalders, 176-1 en 2 zijn hele en halve Arendschellingen,

terwijl de kleine munten van de stad Groningen om onbegrijpelijke redenen dwaze namen kregen. Vóór 1594 zijn aldaar geslagen stuivers (187-5), halve stuivers (188-4 en 187-3), kwart stuivers (188-1 en 2) en misschien plakken (188-6), die van lager gehalte waren dan de stuivers (187-1), halve stuivers (187-4), kwart stuivers (188-5), en plakken (188-3), die van 1594-1649 geslagen zijn.

Ten slotte moge ik er op wijzen, dat Verk. 32-4, 125-1, 136-4, 145-7, 215-4 en 219-2 geen munten zijn maar penningen en dat 226-5 eigenlijk Staten-korte moet worden genoemd, zijnde dit stukje $\frac{1}{24}$ deel van de Staten-stuiver — alleen in Vlaanderen, Doornik en Overijssel geslagen —, welk onderdeel van de stuiver in Vlaanderen steeds korte is genoemd in verband met het korte kruis, dat vroeger op deze munten voorkwam.

A. VAN DER WIEL

In de Leeuwarder Courant van 20 Mei jl. schreef Ds. J. J. Kalma over een vierkante gouden rouwpenning van de in 1586 in de slag bij Boksum (Fr) gesneuvelde vrijwilliger Jens Maltesen, broeder van de krijgsoverste Steen Maltesen. Deze penning bevindt zich thans in het penningkabinet te Kopenhagen. De schr. ontleende de gegevens aan een artikel van Dr. Galster in het Scandinavisch numismatisch nieuwsblad.

SABOTAGE IN NAPOLEON'S TIJD.

Onlangs kreeg ik in mijn bezit een verzameling bescheiden betreffende de Amsterdamse makelaar Hendrik Heyblom, die van 1 Januari 1795—16 April 1812 in verschillende rangen bij de Amsterdamse Burgermacht gediend heeft. Hij heeft dus de tijd van Koning Lodewijk Napoleon en die van de inlijving bij het Franse Keizerrijk voor een goed deel bij de Nationale Garde meegemaakt, vanaf 25 Aug. 1809 als Kolonel. Toen hij luitenant-kolonel commandant van het 3e bataillon was, werd hij op 12 Mei 1808 benoemd tot Ridder van de Orde der Unie. Alle stukken, betrekking hebbende op deze Orde en de overgang naar die der Reunie zijn in de verzameling aanwezig en uit deze is geput voor hetgeen volgt.

Zoals waarschijnlijk wel bekend is, was Lodewijk Napoleon koning geworden over het door zijn broeder, de keizer der Fransen, op 24 Mei 1806 gestichte Koninkrijk Holland. Reeds bij wet van 12 Dec. 1806 schonk Lodewijk zijn rijk een *Grote Orde van de Unie*, benevens een *Koninklijke Orde van Verdienste*. Keizer Napoleon was hiermede niet ingenomen en na een onverkwikkelijke briefwisseling tussen beide broeders, werd de Grote Orde opgeheven en één nieuwe orde gehandhaafd: de *Koninklijke Orde van Holland* (besluiten van 13 en 14 Febr. 1807). Ook deze werd nog vervangen bij besluit van 23 Nov. 1807, aangevuld den 6 Febr. 1808, door de *Koninklijke Orde der Unie*. Deze heeft bestaan tot de vereniging van ons Vaderland met het Franse Keizerrijk in 1810.

Hoe is deze Orde der Unie in ons land, dat tot nu toe geen behoefte aan een dergelijk instituut had gevoeld, ontvangen? Mannen als Falck, Bilderdijk, van Lennep voelde er niet veel voor. Zij zagen te veel op het verleden van het Vaderland als republiek, Lodewijk

Napoleon zag meer in de toekomst en ik meen, dat de bedoeling, die hij met de stichting van een Orde voor Nederland gekoesterd heeft, juist is gebleken. Zijn orde is stellig een succes geweest en dit laatste heeft zeker er toe bijgedragen, dat Koning Willem I in 1815 zo grif overgegaan is tot het instellen van de Militaire Willemsorde en die van de Nederlandse Leeuw. Ook Keizer Napoleon is het nut van de orde ontgaan, want na de inlijving van het Koninkrijk Holland bij het Keizerrijk heeft hij bij besluit van 18 October 1811 — Napoleon vertoefde toen te Amsterdam — de Orde der Unie opgeheven en opgenomen in de nieuw gestichte *Franse Orde der Reunie*.

Keren we nu tot de Orde der Unie terug. Om hierin opgenomen te worden, moesten de nieuw-benoemde Ridders de volgende eed afleggen: „Ik zwer te zullen leven en sterven als een man van eer, en als een goed, getrouw en opregt ridder; dat ik mij geheel aan den dienst van mijn Koning en van mijn Vaderland zal wijden, zoo dikwijls zij mijnen dienst zullen noodig hebben, en dat ik geduriglijk tot regel van mijn gedrag zal aannemen de grondwet der ridders: Doe wel en zie niet om.” De meeste Nederlanders, ook al waren zij het eigenlijk niet eens met het Koninkrijk en de Koning, konden zonder gewetensbezwaar deze eed afleggen, gezien de omstandigheden waarin het Vaderland verkeerde. Landverraad pleegde men er niet mee. Maar dit werd anders, toen de orde opgenomen werd in de Orde de la Réunion. Napoleon bepaalde, dat, eenige Heeren uitgezonderd, die bij hem geen personae gratae waren, alle Unie-ridders automatisch in de nieuwe orde zouden overgaan. Ook de Heer Heyblom ontving bericht, dat hij op 7 Maart 1812 ingeschreven was in de registers der Orde van de Reunie onder No. 2412, met verzoek gegevens te willen verstrekken aan de Grande Chancellerie betreffende geboorte, betrekking, enz. Hierbij was gevoegd een

bewijs van inschrijving dat als voorlopig brevet dienst kon doen, een uittreksel uit de Statuten der Orde en een formule van de eed der nieuwe orde. Deze diende door belanghebbende eigenhandig overgeschreven en ondertekend te worden en daarna ingezonden aan de Groot-Kanselarij. Dan werd hiervan aantekening in de registers gemaakt en was de benoeming definitief geworden. Deze eed nu luidde: „Je jure d'être fidèle à l'Empereur et à sa Dynastie; je promets, sur mon honneur, de me dévouer au service de Sa Majesté, à la défense de sa personne et à la conservation du territoire de l'Empire dans son intégrité; de n'assister à aucun conseil ou réunion contraires à la tranquillité de l'Etat; de prévenir Sa Majesté de tout ce qui se tramerait, à ma connaissance, contre son honneur, sa sûreté, ou de tout ce qui tendrait à troubler l'union et le bien de l'Empire.”

En deze eed kon bezwaarlijk door een Nederlander, die op de terugkeer van het Huis van Oranje in een vrij Nederland hoopte, afgelegd worden.

De Heer Heyblom heeft daarom het verzoek betreffende de eed en familiegegevens genegeerd, zelfs nadat de Groot-Kanselier der Orde van de Reunie, de Hertog van Cadore, hem tot het inzenden dringend gemaand had bij schrijven van 30 Juli 1812.

Dit blijkt mede uit de Inventaris van de boedel, nagelaten door zijn zoon Jacob Hendrik, in 1813 „gedesigneerd” als Garde d'Honneur — ook een fout van Napoleon, de oprichting der Gardes d'Honneur —, overleden in 1854, waarin wel een gouden gemailleerd kruis van de Orde van de Unie van Lodewijk Napoleon vermeld wordt, maar niet dat van de Orde der Reunie. Hij had dus ook zijn ordeteken „vergeten” op te zenden voor inwisseling, zoals voorgeschreven was.

Vermoedelijk zullen wel vele Nederlanders op deze wijze de voorschriften van de Keizer hebben gesaboteerd.

W. v. H. KRUIS

KONINKLIJK PENNING-KABINET

In het koor der tentoonstellingen, die deze zomer het Internationaal Kunsthistorisch Congres zullen begeleiden, zal ook de stem van het Kon. Penningkabinet worden gehoord.

Het zal gelegenheid krijgen in het Haags Gemeente-museum een keur van zijn collectie te exposeren.

Daar uitteraard de tentoonstelling kunsthistorisch is gericht, valt de nadruk op de antieke munten, de penningen en de gesneden stenen. Van de moderne munten zullen alleen enkele Middeleeuwse goudstukken van bijzondere aesthetische waarde zijn te zien.

In de kleine zaal, nu aan de kunstnijverheid der Oudheid gewijd, zullen vitrines met Griekse en met Romeinse munten, met kleinodiën en gesneden stenen een harmonisch geheel vormen met het reeds aanwezige. Een gedeelte van de hal wordt op vernuftige wijze voor tentoonstellingsruimte geschikt gemaakt. Daar wordt een overzicht gegeven van de Europese penningkunst van vroegste tot jongste tijd, zulks in nauw verband met de kunst van het gemmen snijden. Vooral voor de 18de eeuw, waar veelal dezelfde kunstenaars penningen en gesneden stenen maakten, belooft deze combinatie veel.

Moge hiermee het Kabinet grotere bekendheid en waardering verwerven, ook buiten de kring van munt- en penningverzamelaars, die hier trouwens nog menige verrassing zullen vinden!

A. Z.

Op de veiling van 21-22 April j.l. werd door het Kon. Penningkabinet de zeer zeldzame en nog niet gepubliceerde penning gekocht, welke door de Amsterdammer Lageman werd vervaardigd ter nagedachtenis van de in 1790 overleden Benjamin Franklin.

Prinses Beatrix

Adri C. Blok

VERENIGING VOOR PENNINGKUNST

De eerste penning van het verenigingsjaar 1952 is thans aan de leden toegezonden; een portretpenning met de beeltenis van onze Kroonprinses Beatrix, ontworpen door de beeldhouweres Adri C. Blok te Rotterdam. Het is de eerste portretpenning, welke van Prinses Beatrix werd gemaakt. Zowel zij, die het voorrecht hebben Haar van nabij te kennen, als zij, aan wie Haar gelaatstrekken slechts uit foto en film bekend zijn, zullen door de uitstekende gelijkenis getroffen worden. Het jeugdige en frisse van deze beeltenis is bovendien van grote bekoring, zodat op zichzelf al een alleraardigst meisjesportret wordt gegeven. De eenvoud en soberheid der keerzijde is geheel in stijl van onze jonge Kroonprinses.

Helaas zijn nog enkele leden nalatig gebleven in de betaling van hun contributie; zij hebben dus géén penning ontvangen. Het Bestuur vertrouwt er evenwel op, dat zij, dit lezende en bovenal de afbeelding van de penning beschouwende, spoedig hun verzuim

zullen herstellen en het bedrag ad f12,50 op de girorekening van de Vereniging no. 96820 te Leiden zullen storten. De penning zal hun dan direct worden toegezonden.

Daarnaast verwacht het Bestuur, dat deze penning vele landgenoten, die de penningkunst een warm hart toedragen doch geen lid zijn van de Vereniging voor Penningkunst, zal doen besluiten zich als lid op te geven bij de Secretaresse, Mej. A. de Cocq d'Armandville, Witte Singel 102 te Leiden, onder gelijktijdige storting van het bedrag der contributie op de girorekening.

De 2e penning, welke in de 2e helft van dit jaar aan de leden zal worden toegezonden is een portretpenning van Prof. Bronner, naar aanleiding van diens 70ste verjaardag gemaakt door zijn leerling en opvolger prof. Esser, hoogleraar aan de Rijks Academie van Beeldende Kunsten te Amsterdam.

Deze zal een gietpenning zijn.

Wij vestigen er de aandacht op, dat het Secretariaat thans gevestigd is: Witte Singel 102, Leiden.

KON. NED. GENOOTSCHAP VOOR MUNT- EN PENNINGKUNDE

De jaarvergadering van het Genootschap zal gehouden worden op Zaterdag 5 Juli te Gorinchem. Het programma, dat inmiddels aan de leden is toegezonden, vermeldt onder meer een bezoek aan het Museum „Oud-Gorcom,” dat een der zeldzame collecties van 16e eeuwse muntstempels bezit, en een ontvangst ten StadhuiZe. Zoals gebruikelijk, zal gelegenheid bestaan gezamenlijk de koffiemaaltijd en het avondeten te nuttigen.

NUMISMATISCHE KRINGEN

KRING AMSTERDAM

(Secretariaat: Keizersgracht 448)

42e bijeenkomst op 9 April 1952. — De heer H. H. Zwager sprak over de randschriften op de Romeinse munten. Het randschrift is toegepast door de Romeinen, in de bloeitijd met prachtige letters: „scriptura quadrata”. De Griekse munten hadden geen randschrift, doch een opschrift. De Heer van Gelder wierp nog de vraag op over het onderscheid tussen de uitdrukking randschrift en kantschrift. De Heer Bemolt van Loghum Slaterus liet oude kranten en uitknipsels zien, betrekking hebbende op de numismatiek.

43e bijeenkomst op 14 Mei 1952. — De heer A. van de Wiel hield een zeer leerzame lezing over de namen van de Nederlandse munten. Dit onderwerp lokte een levendig debat uit, waaraan vooral de heren van Gelder en Schulman deelnamen. Het laatste woord over deze materie is voorlopig nog niet gezegd.

KRING 'S GRAVENHAGE

(Secretariaat: Lange Voorhout 50)

39e bijeenkomst op 26 Maart 1952 — De heer J. N. Bosch sprak over „De functie van de munten in de automaten en de beveiliging tegen falsificaties en vreemde munten”. Op voorleken bijzonder heldere wijze zette hij met behulp van graphieken en een zeer gewaardeerd demonstratie-apparaat uiteen hoe de P.T.T. het lichten van postzegelautomaten met verkeerde munten, hoe weinig ook van de juiste verschillend, onmogelijk maakt.

40e bijeenkomst op 24 April 1952 — Dr H. Enno van Gelder gaf een algemene inleiding over „Muntslag en muntomloop in de 16e en 17e eeuw”, waarbij vooral de nadruk gelegd werd op de eenheid van het in ons land geldende muntstelsel, ondanks de decentralisatie van de bevoegdheid tot het slaan van munten en tot het maken van regelingen betreffende de omloop over de provinciën.

41e bijeenkomst op 28 Mei 1952 — Mej. Mr E. M. C. Prins hield een causerie over „Zegels en zegelstempels”. Na een algemene inleiding met lichtbeelden over zegelkunde en zegels gaf zij een deskundige toelichting op een aantal tentoongestelde stukken uit de omvangrijke collectie Middeleeuwse en latere zegelstempels, die het Kon. Penningkabinet bezit.

KRING GRONINGEN

(Secretariaat: Blijhamstraat 12
Winschoten)

5de Bijeenkomst op 15 Mei 1952 — In zijn openingswoord herdacht de Voorzitter allereerst het verscheiden van Mr E. J. Th. à Th. van der Hoop van Slochteren. Na een inleiding over de munten en penningen van Groningen, Stad en Ommelanden, bracht het gezelschap een geanimeerd bezoek aan het Museum van Oudheden voor Provincie en Stad Groningen, waar onder deskundige leiding van Dr A. P. A. Vorenkamp de ge-exposeerde Groninger munten en penningen werden bezichtigd en besproken.

F. Carasso

Amsterdam-Rijn Kanaal

BINNENLANDS NIEUWS

De opening van het Amsterdam-Rijn-kanaal was voor de Gemeente Amsterdam aanleiding om een besloten prijsvraag uit te schrijven voor een penning. De prijs werd toegekend aan de beeldhouwer Carasso, die binnen de eis om een voor iedereen aansprekende penning te ontwerpen erin slaagde oorspronkelijk van opzet te blijven en artistiek van vormgeving. Op de voorzijde zien we een jongeling in juichend élan gezet tegen de windroos op een met sterren bezaaid veld; het opschrift „Amsterdam Ryn Kanaal 21 Mei 1952” is in een cirkel geplaatst, een vorm die we terugvinden op de keerzijde met het Amsterdamse stuurrad dat het water — kernachtig gesymboliseerd door drietand, vissen en stroomgod — verbindt met de handel i.c. gevleugelde Mercuriuskop en -staf.

Op het Philologencongres, op 17 en 18 April te Utrecht gehouden, sprak dr. A. N. Zadoks-Josephus Jitta over een numismatisch onderwerp en wel „Van tetrarchie tot monarchie: De munten van Constantijn”.

De veiling, door de firma Jacques Schulman te Amsterdam gehouden op 21 en 22 April jl., trok wederom grote belangstelling. Van alle kanten werd druk geboden. Vooral de munten van de Nederlandse gebiedsdelen overzee behaalde zeer goede prijzen. Veel aandacht werd besteed aan de penningen en speciaal ook aan gildepenningen. Het is wel jammer, dat deze laatste door niemand serieus verzameld worden.

Bij het Koninklijk bezoek aan Culemborg werd aan H.M. de Koningin de gouden penning met portret van Willem IV in bijbehorende gouden doos getoond, in 1748 door M. Holzhey vervaardigd in opdracht van de stad Culemborg, toen het graafschap Culemborg aan de Prins werd overgedragen.

In het oud-archief der gemeente berust een kwitantie, door Holzhey getekend in April 1750, voor 4 gouden medailles, één gouden doos en 20 zilveren medailles.

Uit stadhoudelijk bezit kwam dit prachtige stuk in de verzameling van het Kon. Penningkabinet.

Verscheidene zomertentoonstellingen zijn er dit jaar weer georganiseerd, waarbij ook munten en penningen betrokken worden en het Kon. Penningkabinet zijn medewerking verleende.

Op de tentoonstelling „Prisma der Bijbelse Kunst” in het Prinsenhof te Delft zijn een 12-tal munten en penningen met Bijbelse voorstellingen ingezonden.

Ook zijn een groot aantal munten en penningen te zien op de tentoonstelling „de Staten-Generaal” in het Gemeentemuseum te 's Gravenhage.

Op de tentoonstelling Nassau-Oranje te Breda zijn tal van penningen te zien, die op de stad Breda betrekking hebben.

In het kader der lustrumfeesten organiseerde het Amsterdams Studentencorps een tentoonstelling over cultuur en kunst der Renaissance, waarbij ook de penningkunst met 10 fraaie stukken vertegenwoordigd is. Tevens zijn er de sterk vergrote foto's van Renaissance-penningen te zien, die op de tentoonstelling van moderne penningkunst in 1950 zo zeer de aandacht trokken.

Bijzonder belangrijk is de medewerking aan de grote zilvertentoonstelling, die in het Haags Gemeentemuseum gehouden zal worden. Een kleine honderd penningen zijn opgenomen onder de naar tijdvak en plaats van vervaardiging gerangschikte zilverwerken. Het is zeer verheugend, dat op deze wijze aandacht wordt gevestigd op het verband tussen de penningkunst en het werk van de edelsmid.

In de Gemeentekroniek, maandblad voor en door het gemeentepersoneel te Delft, zijn twee onderhoudende „Praatjes over Munten” verschenen, waarin tal van historische bijzonderheden worden gegeven.

In Zuid-Afrika is een nieuwe zilveren crown (5 sh.) uitgegeven ter gelegenheid van de Jan van Riebeeck herdenking. De voorzijde draagt het gewone borstbeeld van George VI met het opschrift: GEORGIUS SEXTVS REX. De keerzijde daarentegen geeft een afbeelding van het schip van Jan van Riebeeck, de „Drommedaris” in de baai voor Kaapstad en op de achtergrond de Tafelberg. In de golven ziet met het monogram van de Verenigde Oostindische Compagnie. Het opschrift luidt: SUID-AFRIKA 1652-1952 SOUTH AFRICA 5^s.

Te Vaticaanstad overleed op bijna 90-jarige leeftijd de Nestor der numismaten, markies Serafini. Sinds 1884 was hij aan het Pauselijk penningkabinet verbonden, sinds 1894 stond hij aan het hoofd ervan. Ondanks zijn drukke werkkring als gouverneur van Vaticaanstad bracht hij elke namiddag enige uren in het Kabinet door, waar hij alle werkzaamheden eigenhandig verrichtte. Met grote beminnelijkheid en kennis van zaken stond hij iedere bezoeker te woord. Het zal niet makkelijk zijn een waardige opvolger voor hem te vinden.

Naar verluidt, heeft men dan ook het gehele Vaticaanse penningkabinet laten verzegelen, een wel zeer drastische maar noodzakelijke maatregel!

Door de firma Santamaria te Rome werd 4 Juni en v.d. een veilig gehouden van de Romeinse munten uit Republiek en vroege Keizertijd van prof. Signorelli. Op 9 Juni werd een aanvang gemaakt met de veiling van twee particuliere verzamelingen van Italiaanse munten en van pauselijke munten en penningen.

De Numismatische Gesellschaft Mainz hield van 22 tot 25 Mei een numismatisch congres, waarbij tevens daar ter stede tentoonstellingen van Mainzer munten en penningen en van Keltische munten werden gehouden en te Worms munten en penningen van die stad werden ge-exposeerd.

Het Israelisch Numismatisch Genootschap heeft op 16 en 17 Mei haar tweede congres gehouden en wel te Tel-Aviv. Het was geheel gewijd aan de munten der oude steden van Palestina; verscheidene inleiders hielden voordrachten over de munten van speciale steden. Tevens was er in het stedelijk museum een tentoonstelling van Palestijnse munten.

27 Juni is in New York een Berlijnse collectie in veiling gebracht van Griekse munten. De verzameling, die ruim 300 stukken bevat, bestaat uit met zorg gekozen, aantrekkelijke stukken en geeft tevens een uitstekend algemeen overzicht.

Te Parijs werd op 6 en 7 Juni de jaarlijkse vergadering van het Bureau van de Internationale Commissie voor Numismatiek gehouden. Het belangrijkste punt van bespreking vormde de voorbereiding van het in Juli 1953 te houden Internationale Congres voor Numismatiek, waarmede de reeks van internationale bijeenkomsten op grote schaal — Brussel 1891, Parijs 1900, Rome 1903, Brussel 1910, Londen 1936 — voortgezet zal worden. De organisatie is in handen van de Franse Société de Numismatique; een eerste circulaire is reeds de wereld in gezonden. Verder kwam vooral de mogelijkheid van uitwisseling van gegevens over verzamelingen, vondsten, onderzoekingen en publicaties ter sprake.

VARIA

MUNTEN ALS DOOPGESCHENK

Het doopgeschenk, ook wel „pillegift” genaamd, het geven van een geschenk door peters en meters bij de doop, is zeer oud. Reeds in de 14e en 15e eeuw gaven de graven en gravinnen van Holland, de hertogen en hertoginnen van Gelderland enz. reeds doopgeschenken. Veelal bestonden dergelijke geschenken uit kostbare, gouden en zilveren voorwerpen, regelmatig echter ook uit munten en penningen. Zo schonk Jan van Blois in de 14e eeuw „heer Janskind van Culenborch een offerpenning van 4 S(chelling); het kind van Jan van Bueren 7 VI Mott(on); Jan Arents kind uit Haarlem 4 £.

Aangezien het pond een rekenmunt was, geeft dit laatste niet weer, welke munt of muntstukken gegeven werden.

In de 14e en 15e eeuw waren de pillegiften soms zo kostbaar, dat de regering ook deze moest besnoeien. Zo bepaalde „die van Haarlem: dat de pillegaven niet hoger mochten klimmen dan 10 schellingen op de boete van een pond”, „die van Naerden dan zes oude botgens” die van Groningen dan vier oude Vlaemsche of vijf staten kromsterten”, „die van Deventer dan een zilveren penning”, „die van 's-Hertogenbosch dan een botdrager”.

Karel V verbood zelfs in 1531 iets te geven, tenzij aan arme en miserabele personen en in 1545 stelde hij de pillegift op f3,—. Doch dit werd spoedig overtreden, zodat Guicciardini getuigde, dat de peters en meters te zijnen tijde aan de kraamvrouwen schone giften schonken.

Zo gaven de drie peteren van Willem van Bronckhorst in 1561 tot pillegaeve een neut beslagen met silver en

daerin twee Philippus guldens, twee hynricus nobels ende een silver karely gulden, twee roesenobels en een coninxdaelder.

Tenslotte kreeg de hellebaardier, die de tijding van de geboorte van Prins Willem II (27 Mei 1626) aan de president van de Staten Generaal bracht, drie dubbele gouden rijders, terwijl de armen 8 dubbele rijders kregen. Ook steden stonden peet. Dordrecht schonk in 1610 aan de zoon van de Heer van Marquette een gouden penning met de figure van zijn Exc., burger kinderen kregen tot pillegift een grotere of kleinere som geld wanneer de stad peet was.

In het Maandblad de Nederlandse Leeuw van Augustus 1948 geeft G. J. J. Pot „eenige genealogische byzonderheden betreffende de Goudsche geslachten Bouwens en Verharst”, ontleend aan aantekeningen achter in het Doopboek van de R.K. gemeente den Tol te Gouda. Deze aantekeningen zijn nu niet slechts van genealogisch maar ook van numismatisch belang door de nauwkeurigheid, waarmee de doopgeschenken aan de verschillende kinderen door de vader zijn geregistreerd. Deze geschenken bestaan telkens uit één of meer gouden en één of meer zilveren munten, een combinatie, die zó constant weerkeert, dat hierin een familietraditie of gewoonte in ruimere kring uit blijkt. Het is mij echter niet gelukt meerdere voorbeelden hiervan te vinden.

In dit doopgeschenk hebben wij een ongekunsteld beeld van een collectie munten die in die tijd allen gelijktijdig in circulatie waren.

De oudste dochter Bouwens, geboren in 1551, kreeg een gehelmde leeuw, een half guihelmus schild en een Lodevicus penning; een gouden vlies mit een seven groot en een roozennobel met een silveren carely van boergoengen.

De tweede dochter, geboren in 1552,

kreeg een roosenobel en een daelder; een gouden e(n)gel ende een schrickenborger; een gouden rijder en drie goudguldens.

De derde dochter, geboren in 1553, kreeg een gouden croen en een dubbelden st; een gouden leeuw met een IIII st penn., een gouden reaal en IIII st.

De vierde dochter, geboren in 1555, ontving een gouden reaal mit een vlies, een gouden reaal mit IIII st penn., een gouden vlies met VII st.

De eerste zoon, geboren in 1558, kreeg twee gouden cronen ende een halven daeler; een gouden leuw, een gouden croen ende seven str.; een gouden croon ende een coninxdaeler.

De tweede zoon, geboren in 1560, ontving tweemaal een gouden reael en een vlies, benevens een roosennoebel ende een halven daelder.

De vijfde dochter, geboren in 1562, kreeg een gouden reael ende een penn. van vijft; een gouden reael ende een dubbelde st.; een gouden reael ende IIII st.

De zesde dochter, geboren in 1563, ontving een gouden reael van Oostenrijk mit een gouden vlies ende een silveren pennincxken en twee maal een gouden reael en een vierst. penn.

De derde zoon, geboren in 1665, kreeg een fransche croen met een silveren vlies; een gouden vlies mit een halve con(inx) daeler; een nieuwen angelot bate(nburg) mit een halve con.daeler. De vierde zoon, het tiende en laatste kind, kreeg een gouden reael en een schrickenborger; een gouden e(n)gel ende vier st. penn.

In totaal dus 25 verschillende gouden en zilveren munten, waaronder enkele toen reeds zeer oude.

Dr D. A. WITTOP KONING

De Italiaanse dichter Petrarca (1304-1374) was de eerste muntverzamelaar in onze zin. Hij verzamelde met geestdrift Romeinse munten.

Museum „De Waag” te Deventer. — Het Museum bezit een zeer belangrijke, oorspronkelijk door W. H. Cost Jordens gevormde, verzameling van Overijssel en de Overijsselse steden en heerlijkheden. Sinds kort is door samenwerking tussen het museumbestuur en het Kon. Penningkabinet de opstelling hiervan geheel gemoderniseerd: de vermoeiende expositie van alle stukken, in kartonnen bakjes, achter elkaar gelegd, is verlaten: op een keurige bekleding liggen in de vitrines nog slechts de fraaiste exemplaren van ieder type, systematisch gerangschikt en van duidelijke bij-schriften voorzien, waardoor de stukken beter tot hun recht komen en de waarde van de verzameling ook voor niet-specialisten duidelijk wordt.

VRAGENBUS

De heer Lod. Beuth te Amsterdam schrijft: Ik heb een Philipsdaalder van 1557, waarin een graventoon en een toren met kantelen met grote zorg zijn ingestempeld, keurig op gelijke hoogte. Geopperd is, dat dit verzamelaars merken zouden zijn. Kan iemand mij hieromtrent inlichten? Van welke verzamelaar zou dit stuk afkomstig kunnen zijn?

De Heer H. Winters Mzn te Venlo stelt ons de volgende vraag: „Zoudt U mij in de navolgende kwestie kunnen en willen inlichten? Ik heb voor mij liggen een zilveren rijksdaalder. Op de rand daarvan staat: God zij met ons. Kunt U mij de reden of de redenen opgeven waarom, met welk doel zulk een randschrift om munten wordt geslagen? Of bestaat er een numismatisch boek waarin ik zoiets kan vinden? Zo ja, welk boek dan? Dan bestel ik dat.”

ANTWOORD:

De hoofdreken waarom op munten een kantschrift of soms een kartelrand is aangebracht, is om het snoeien tegen te gaan. Deze methode werd vanaf het midden der 18de eeuw geregeld toegepast.

Het kantschrift „God zij met ons” is een herinnering aan het oude „Si Deus nobiscum quis contra nos” dat op vele munten als omschrift voorkwam sinds het afschudden van het Spaanse juk sedert de 80-jarige oorlog. (Zie de catalogus van het muntkabinet van 's Rijks-Munt te Utrecht door BESIER: Geschiedkundige Aantekeningen betreffende de Muntslag in Nederland na 1813 pag. 3 en 4.)

Lezeres te A. vraagt ons: Ik heb een munt van keizer Napoleon, waarop staat „République française”. Is dit een vergissing en is deze munt veel waard? Zijn U nog andere dergelijke exemplaren bekend?

ANTWOORD: De overgang van de in 1792 ontstane Franse Republiek naar het Keizerrijk van Napoleon I had naar de vorm zeer geleidelijk plaats. Reeds in 1799 verkreeg Bonaparte als Premier Consul de La République française feitelijk de alleenheerschappij, doch de republikeinse vormen werden eerst langzamerhand afgeschaft: in 1802 (an 11) verschijnt het portret van Bonaparte op de munten, in 1804 wordt de titel Premier Consul vervangen door die van Empereur, in 1807 neemt de Keizer de lauwerkrans aan, en eerst in 1809 wordt het omschrift REPUBLIQUE FRANÇAISE vervangen door EMPIRE FRANÇAIS. Munten, waarop Napoleon voorkomt als keizer van de Franse Republiek zijn dus in de periode 1804-1808 geregeld geslagen en hebben als zodanig geen bijzondere waarde.

B. A. SEABY LTD.

MUNTEN EN PENNINGEN

65, Great Portland Street, LONDON W. 1

Uitgever van: "SEABY's Coin and Medal Bulletin"

Maandelijks tijdschrift met prijslijst

Prijs: 5 sh. per jaar - Proefnummer gratis

"Catalogue of Roman Coins", "Standard Catalogue of English Coins", "Notes on English Coins, 1066-1648", "Catal. of Copper Coins and Tokens of the British Isles"

Alle met afbeeldingen, gebroch. 5 sh., gebonden 10 sh. per boek

"English Silver Coinage 1649-1949" met afb., gebroch. 10 sh., gebonden 15 sh.

Em. BOURGEY

Expert en Médailles auprès du

Tribunal Civil de la Seine

PARIS 9e

7, Rue Drouot

MONNAIES ET MÉDAILLES

P. CIANI

Expert Numismate

PARIS 9e

54, Rue Taitbout

Monnaies et Médailles

Achat de Collections et de Trouvailles

Librairie Numismatique

In Florence is van 30 Mei tot 2 Juni met groot succes de eerste bijeenkomst gehouden van de Vereniging van Beroepsnumismaten. Verscheidene besluiten werden genomen. Ook werden een reeks van interessante voordrachten gehouden, die in extenso gepubliceerd zullen worden. Zo sprak de heer Schulman over: Italiaanse medailleurs in de Nederlanden. De volgende bijeenkomst zal in het voorjaar van 1953 te Parijs worden gehouden.

Van 28 Juni tot 6 Juli wordt onder de naam ITEP (Internationale Tentoonstelling Eeuwfeest Postzegel) te Utrecht een internationale postzegel-tentoonstelling gehouden. 176 buitenlandse philatelisten uit 21 landen en 28 postadministraties nemen daaraan deel, waaronder de Koningin van Engeland en kardinaal Spelman. Ook zal het ontwerpen en drukken van postzegels worden gedemonstreerd o.a. door middel van films.

M. C. HIRSCH A.B. (Harry Glück)

Regeringsgatan 59, Stockholm

Telephon 11 05 56

MUNZEN UND MEDAILLEN - MONNAIES ET MEDAILLES
COINS AND MEDALS

B. FRANCESCHI

10, RUE CROIX DE FER
BRUXELLES (Belgique)

MONNAIES — MEDAILLES

MUNTEN — PENNINGEN

COINS — MEDALS

Monnaies et Médailles - Jetons - Sceaux - Décorations
Librairie numismatique

JULES FLORANGE & CIE

S.A.R.L. Capital 400000 fr. - Maison fondée en 1890

17, rue de la Banque - PARIS 2e - Tél. LOUvre 29-32 - R.C. 311.055 B.

P. & P. SANTAMARIA

NUMISMATICA

ROMA

PIAZZA DI SPAGNA 35

SPINK AND SON, LTD. *gevestigd sinds 1772*

FRAAIE MUNTEN EN PENNINGEN
NUMISMATISCHE BOEKEN ENZ.

Uitgever van het maandblad "Numismatic Circular"
Abonnementsprijs 5 sh. = f 2.75 per jaar

5, 6 & 7 KING STREET — ST. JAMES'S — LONDON S.W.1.

Tel.: Whitehall 5275

Telegramadres: Spink, London

ALOYSE SCHMIT — MÜNZEN UND MEDAILLEN

Escherstrasse 31 - LUXEMBURG

Bedeutendes Lager an Münzen und Medaillen aller Zeiten und Länder

Periodisch erscheinende Preislisten gratis an Interessenten

Prijslijsten op aanvraag

MÜNZEN UND MEDAILLEN A.G.

Malzgasse 25 - BASEL

Onder leiding van: Erich Cahn, Dr Herbert Cahn

Belangrijke voorraad munten en penningen uit alle tijdperken en landen

Maandelijks geïllustreerde prijslijsten, gratis op aanvraag

L. S. FORRER LTD.

175 Piccadilly, LONDON W. 1, England

Telephone: REGent 6974

Cables: MEDALLION, LONDON

Experts in ancient and modern coins and medals - All enquiries welcomed

Prijslijsten op aanvraag

HANS M. F. SCHULMAN (Zoon van Maurits Schulman, Amsterdam)

545 Fifth Avenue - NEW-YORK - 17 N.Y. U.S.A.

MUNTEN, MEDAILLES, DECORATIES, NUMISM. BOEKEN

Grote voorraad, ook van Nederlandse Munten en Penningen

Geregelede veilingen - Vraagt mijn prijslijsten

MODERNE PENNINGKUNST

JACQUES SCHULMAN Keizersgracht 448 - AMSTERDAM

Expert-Numismaat

MUNTEN EN PENNINGEN VAN DE OUDSTE TIJDEN TOT OP HEDEN

EXPERTISE - VERKOOP - INKOOP - VEILINGEN

Uitgever van: Handboek Nederlandsche Munten 1795-1945 f15.— + f0.25 porto

Munten Nederlandsche Gebiedsdeelen Overzee 1601-1948 f25.— + f0.35 porto

ADOLPH HESS A.G., LUZERN

Haldenstrasse 5 - Telephon 24392

MUNZEN UND MEDAILLEN - MONNAIES ET MEDAILLES

COINS AND MEDALS

DE GEUZENPENNING

MUNT- EN PENNINGKUNDIG NIEUWS

2e JAARGANG

No 4

OCTOBER 1952

WAT ZIJN NEDERLANDSE MUNTEN?

Iedere verzamelaar van Nederlandse munten zal zich wel eens voor de vraag geplaatst zien hoever dit verzamelgebied zich uitstrekt. Soms heerst twijfel of een bepaald stuk al of niet als munt beschouwd moet worden; bepalen wij ons echter thans tot het begrip „Nederlands” om met enkele voorbeelden de problemen te belichten, die de definitie van dit begrip meebrengt.

De 19e en 20e eeuw leveren nog weinig praktische moeilijkheden op: de munten van de eenheidsstaat, Koninkrijk Holland en Koninkrijk der Nederlanden, zijn ongetwijfeld Nederlands, ook de te Brussel tussen 1815 en 1830 geslagen stukken, want de verdeling van de productie over de beide ateliers had niet anders dan administratieve betekenis. Minder gemakkelijk is aan te geven op grond van welk criterium deze evidente beslissing genomen wordt. Omdat de munten in ons land geslagen zijn? Neen, want ook de in de Verenigde Staten geslagen series horen hiertoe, de te Utrecht voor Danzig vervaardigde munten daarentegen zeker niet. Omdat ze in ons land in omloop waren? Evenmin, want enerzijds zijn nog in de 19e eeuw vreemde munten hier wettig betaalmiddel geweest, anderzijds is een groot deel van het hier geslagen zilvergeld steeds bestemd geweest voor de omloop in Oost- en West-Indië. Voorzichtiger is het waarschijnlijk te zeggen, dat Nederlandse munten zijn die stukken, die op grond van de Nederlandse wetge-

ving geslagen zijn en althans gedeeltelijk voor de circulatie in ons land bestemd.

Dit neemt niet weg, dat verschillende dezer Nederlandse munten tegelijk het karakter van munten van Nederlands-Indië gehad hebben: de koloniën hadden immers om praktische redenen alleen eigen klein geld. Verder volgt uit deze definitie, dat de gouden dukaten wellicht beter, hetzij als een groep op zich zelf — in Nederland geslagen negotiepenningen

DE GEUZENPENNING

DRIEMAANDELIJKSE UITGAVE

van het Kon. Ned. Genootschap voor

Munt- en Penningkunde

en van de Vereniging voor

Penningkunst

REDACTIE

Dr A. N. Zadoks-Josephus Jitta

Dr D. A. Wittop Koning

Jhr Ir A. C. von Weiler

REDACTIE-SECRETARIAAT

J. Schulman

Keizersgracht 448

Amsterdam-C.

ABONNEMENTSPRIJS

voor niet-leden van

een der beide verenigingen

f 2.— per jaar

ADVERTENTIES

¼ pagina f 50.— per jaar

POSTREKENING 31187 t.n.v.

Kon. Nederlands Genootschap

voor Munt- en Penningkunde

Amsterdam

— beschouwd kunnen worden of zonder meer als Nederlands-Indische munten. Ook is een consequentie, dat de in 1812 en 1813 te Utrecht geslagen munten niet als Nederlands beschouwd kunnen worden: zij zijn immers volgens de Franse wetgeving geslagen en bestemd geweest voor de omloop in het gehele Keizerrijk evenals de munten van alle andere Franse ateliers.

De voorafgaande periode, die van de Republiek van de Verenigde Nederlanden levert meer problemen op. Zonder meer Nederlands zijn de munten van de gewesten, die deze Republiek vormden en die van de daarin gelegen steden en landschappen: ook deze zijn volgens Nederlandse wetgeving — d.w.z. besluiten van de Staten-Generaal of van de toenmaals daartoe bevoegde lagere autoriteiten — geslagen en althans gedeeltelijk voor de omloop in de Republiek bestemd. Aangetekend dient echter te worden, dat enerzijds naast de Nederlandse zeer veel vreemde munten in omloop waren toegelaten, anderzijds een groot deel van de hier geslagen munten, vooral in de 18e eeuw, uitsluitend voor de buitenlandse handel bestemd was; dit laatste is echter geen bezwaar ze Nederlands te noemen, aangezien deze soorten, leeuwendaalders, Ned. rijksdaalders e.a. oorspronkelijk wel voor de binnenlandse circulatie bestemd waren en de wetgeving nooit veranderd is.

Een bijzonder geval vormen de voor de V.O.C. in onze munthuizen geslagen stukken. De grote meerderheid van de voor rekening van de Compagnie ten behoeve van de geldvoorziening in haar machtgebied geslagen munten zijn niet van de voor Nederland geslagen stukken te onderscheiden; een uitzondering vormen slechts enkele jaargangen van zilveren rijders en van 3, 1 en $\frac{1}{2}$ -guldens, benevens alle na 1726 vervaardigde koperen duiten, dit laatste omdat het kopergeld in de Oost een hogere

koers genoot dan in Patria. De stukken met het V.O.C. teken zijn echter alle volgens de gewone Nederlandse wetgeving geslagen en werden blijkens muntvondsten zelfs in de omloop hier te lande aangetroffen. Er is dan ook veel voor te zeggen ook deze munten als Nederlandse te beschouwen.

Afzonderlijke aandacht verdienen de moeilijkheden die voortvloeien uit het verschil in grenzen tussen de Republiek en het latere Koninkrijk. Moeten de tegenwoordige grenzen als criterium genomen worden? Dit zou leiden tot merkwaaardige consequenties: de Kleefse munten zouden voorzover geslagen in het thans Nederlandse Huissen daardoor Nederlands zijn! de munten van het thans in ons Limburg gelegen Gronsveld zouden wel Nederlands zijn, de overeenkomstige van het juist aan de overkant van de Maas gelegen Rekkem niet! En wat te doen met de na 1713 te Berlijn geslagen munten, speciaal bestemd voor de omloop in Pruisisch-Gelder, dat thans gedeeltelijk tot Limburg behoort?

Bovendien zijn de grenzen van de Republiek zelf niet steeds dezelfde geweest. Door de veroveringen van Frederik Hendrik zijn Den Bosch en Maastricht onder haar gezag gekomen, maar daardoor worden toch niet de vóór de verovering in die steden geslagen Brabantse — of beter Zuid-Nederlandse — munten plotseling tot Noord-Nederlands! Hetzelfde geldt voor het in 1813 Nederlands geworden Roermond en voor het in 1809 tijdelijk geannexeerde Oost-Friesland.

Op munthistorisch gebied wordt het ontstaan van de Republiek gemarkeerd door de eerste algemene muntordonnantie, die van 1586: dit leidt tot de vraag wat voor die tijd als Nederlands te beschouwen is, een vraag die zich in geheel dezelfde vorm voordoet bij een definitie van het begrip Belgische munten, waaronder

zeker verstaan dienen te worden de munten van het Koninkrijk België en de daaraan voorafgaande Spaanse, later Oostenrijkse Nederlanden. Een mogelijke oplossing is bij het verder teruggaan af te zien van het zoeken naar een politieke eenheid, waaraan het begrip Nederlands, resp. Belgisch, vastgeknoopt kan worden, en te zeggen, dat Nederlands zijn de munten van die gewesten, die later de Republiek zouden vormen, dus vnl. Holland en Zeeland, het Sticht Utrecht, Gelre en de Friese landen; Belgische munten die van de gewesten, die tot de Spaanse Nederlanden en België zouden gaan behoren, d.w.z. Brabant, Vlaanderen, Henegouwen, Luik enz. Hierbij dienen dan natuurlijk gevoegd te worden de reeksen van onder de souvereiniteit van een dezer gewesten staande muntheren, als de Gelderse steden en heerlijkheden.

Er is echter nog een ander begrip Nederlandse munten voor die periode op te stellen: de munten van de verschillende onder het gezag van de Bourgondisch-Oostenrijkse landsheren verenigde gewesten vormen immers evenzeer een gesloten geheel als die van de latere provincies van onze Republiek en deze Bourgondische staat bezat voldoende politieke eenheid om hem in zijn geheel als de voorganger van de latere Noord- en Zuid-Nederlandse staten te beschouwen. Dan kunnen de munten van alle Bourgondische Nederlanden van Artois en Henegouwen tot Friesland en Overijsel zowel Nederlands als Belgisch genoemd worden, een methode die ongetwijfeld voor het historisch begrip van deze reeksen veel vruchtbaarder is. Slechts Franche-Comté, dat administratief ook tot de Nederlanden behoorde, dient erbuiten te blijven, omdat daar tot het einde van de 16e eeuw een ander muntstelsel bevestigd werd.

Ook bij aanvaarding van deze opvatting doet zich echter, zij het an-

derhalve eeuw vroeger — in 1433 is voor het eerst sprake van een gezamenlijke regeling van het muntwezen in de verschillende Bourgondische gewesten — dezelfde vraag voor, hoe het begrip Nederlandse munten te definiëren vóór het bestaan van een Nederlandse staat. De boven voorgestelde mogelijkheid uit te gaan van de gewesten, die later de Republiek zouden vormen, heeft naast onmiskenbare voordelen ook nadelen: er is zodoende geen plaats voor de reeksen van een aantal onafhankelijke heerlijkheden, die niet tot een der latere gewesten behoorden, als Kuinre, Arkel, die toch wel als Nederlands geclassificeerd dienen te worden, evenmin voor de munten van de koninklijke ateliers in de 10e en 11e eeuw, Deventer en Tiel. Vermoedelijk is er geen andere oplossing dan voor deze vroege periode, toen van een politieke eenheid van de deels in het Duitse, deels in het Franse Rijk gelegen Nederlanden geen sprake was, terug te keren tot het in de aanvang afgewezen beginsel der tegenwoordige grenzen... althans indien het inderdaad gewenst is een objectief criterium te zoeken! Wanneer bedacht wordt, tot welke merkwaardige gevolgen de strenge toepassing zou leiden, is twijfel gerechtvaardigd. Het is toch vrij zinloos de eenheid van het Brabantse, Vlaamse en Luikse muntwezen te verbreken, door de te Sluis, Den Bosch of Maastricht geslagen exemplaren als Nederlandse munten te beschouwen, de overige als Belgisch, de eenheid van de verschillende muntreeksen van de Maasvallei te scheiden volgens de in 1814 en 1839 getrokken grenzen van Nederlands Limburg! Veiliger is vast te stellen, dat een scherp omlijnd begrip Nederlandse munten vóór de Bourgondische tijd niet bestaat en de begrenzing van een verzamelgebied aan de subjectieve beoordeling van iedere verzamelaar over te laten.

Dr H. ENNO VAN GELDER

COMPOSITIE BIJ EEN OUDE EN
EEN MODERNE MEESTER

Raymond Joly „Jésus et les docteurs”, 1950

Onder de moderne Franse penningkunstenaars is er één, wiens werk opvalt door bijzondere intimiteit, namelijk Raymond Joly. Ook hij is, evenals de andere, origineel in zijn vormgeving en sluit niet aan bij de traditionele Italiaanse Renaissance. Indien er enige verwantschap is te bespeuren met vroegere eeuwen dan is dit — wat compositie betreft — met de Nederlandse medailleurs uit het begin van de 17e eeuw. Ook daar immers is het penningvlak de materiele en ideële ruimte voor de compositie. Zoals Jan Looff bij zijn penning met de verdrijving van de als beesten voorgestelde vijanden uit het door bomen aangeduide Den Bosch in 1629 de voorstelling componeert in aan de penningrand concentrische cirkels, zó plaatst Joly hier de op krukjes gezeten schriftgeleerden in een kring evenwijdig aan de penningrand met Christus als de centrale figuur in het midden. Ook de achterzijde geeft — met het ene kleine puntje in het midden — dezelfde concentratie.

O. N. R.

Jan Looff

„De Nederlandse leeuw bevrijdt Den Bosch”, 1629

KONINKLIJK PENNING- KABINET

Al te weinig geeft men zich reken-schap, dat het Kon. Penningkabinet naast munten en penningen ook gesneden stenen bezit. Deze te weinig bekende, maar zeer fraaie verzameling is in hoofdzaak ontstaan door samenvoeging van 18de-eeuwse Nederlandse collecties. Van de belangrijkste hiervan, die van de filosoof Hemsterhuis, is thans een kleine catalogus verschenen van de hand van Dr. A. N. Zadoks-Josephus Jitta. Dezelfde stelde — in samenwerking met de assyrioloog R. Frankena — een summiere catalogus samen van de West-Aziatische zegelcilinders in het Kabinet. Aanleiding hiertoe was het bezoek, dat de deelnemers aan het IIe Internationaal Assyriologisch Congres aan het Kabinet hebben gebracht.

Beide boekjes zijn uitgaven van het Ministerie van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen en zijn — met het oog op buitenlandse belangstelling — in het Frans verschenen.

Een keurcollectie uit de verzamelingen van het Koninklijk Penningkabinet is voor onbepaalde tijd tentoongesteld in de hal en in een van de daaraan aansluitende kunstnijverheidzaaltjes van het Gemeentemuseum te Den Haag.

Van de Oudheid is er te zien — behalve vele prachtige bijoux en Griekse, Romeinse en Byzantijnse munten — het pronkstuk van het Penningkabinet: de grote camee met de verheerlijking van keizer Constantijn, die hier uitstekend tot zijn recht komt.

Een vitrine met Middeleeuwse gouden munten laat even de bijzondere gratie zien van deze fijn getekende stukken.

Een klein aantal cameeën en intagli

uit de 16e en 17e eeuw geeft — samen met de grote kwistig met stenen bezette terrine — een indruk van de rijkdom die het Kabinet ook op dit gebied bezit.

De Renaissance-penningen, aangevuld, wat de Italianen betreft, met stukken uit de collectie Hofstede de Groot, zijn bij wijze van experiment opgesteld in staande verlichte vitrines, waardoor zij de aandacht van de museumbezoeker direct tot zich trekken en waardoor rustiger kijken mogelijk wordt.

Kunstenaars van de 18e eeuw maakten dikwijls zowel gesneden stenen als penningen, welke hier dan ook gezamenlijk tentoon zijn gesteld. Zo deden dit de hofkunstenaars van Willem IV, Laurens Natter, en die van Willem V, Johan Hendrik Schepp.

Penningen van moderne kunstenaars in binnen- en buitenland laten de diverse richtingen van de huidige penningkunst zien, die aansluiten bij de grote stromingen in de andere takken van kunst.

O. N. R.

Sinds enige tijd zijn besprekingen gaande tussen het Rijk en de Gemeente 's-Gravenhage over de mogelijkheid van definitieve huisvesting van het Kabinet in een gedeelte van het eerlang te ontruimen oude Stadhuis aan de Groenmarkt.

In het Penningkabinet zijn nog steeds in gebruik een aantal oude penningkasten, die bij de inrichting in 1817 werden besteld. Dr. A. N. Zadoks-Josephus Jitta en Th. H. Lunsingh Scheurleer wijdden aan het ontstaan van deze kasten een artikel in het *Bulletin van de Kon. Ned. Oudheidkundige Bond*, 1952, blz. 98—103. De opdracht werd verleend aan de kabinetwerker Matthijs Horrix, die f 300,— per kast vroeg; toen deze kwam te overlijden werd het werk voltooid door zijn neef Petrus Paulus Horrix.

KON. NED. GENOOTSCHAP
VOOR
MUNT- EN PENNINGKUNDE

Op Zaterdag 5 Juli 1952 werd de jaarlijkse algemene vergadering gehouden te Gorinchem; de bijeenkomst werd bijgewoond door 23 leden. De dag werd begonnen met een huishoudelijke bijeenkomst in de welwillend ter beschikking gestelde zaal van het museum „Oud-Gorcum”.

Benoemd werden tot buitengewoon lid: J. N. Bosch te 's-Gravenhage, dr H. A. Cahn te Basel, F. D. Dijk te Amsterdam, mr A. J. Guépin te Eindhoven, mr. A. de Kwaadsteniet te 's-Gravenhage, H. P. Rahusen te Amsterdam, Th. F. A. M. Schols te Maastricht, dr E. A. M. Speyer te 's-Gravenhage, H. H. Zwager te Amsterdam en de Stichting Nederl. Tijdschrift voor Geneeskunde.

De secretaris bracht bij zijn Jaarverslag de bibliotheek van het Genootschap ter sprake: hij stelt vast, dat deze zeer onvolledig is en dat gelden ontbreken voor geregelde aanvulling, en betoogt, dat het niet verantwoord is een tweede algemene numismatische bibliotheek in ons land in stand te houden naast die van het Kon. Penningkabinet. De vergadering verenigde zich met deze zienswijze en machtigde het Bestuur na te gaan of overbrenging van een deel van de boekerij naar het Kon. Penningkabinet ter aanvulling van daar vastgestelde leemten mogelijk is.

De penningmeester diende rekening en verantwoording in over 1951, die conform het advies van de kascommissie worden goedgekeurd; de begroting 1952 wordt volgens de voorstellen van de penningmeester vastgesteld.

Naar aanleiding van de rekening over 1951 ontstond een uitvoerige discussie over de financiering van het Jaarboek van het Genootschap. Dui-

delijk is, dat bij de tegenwoordig zo sterk gestegen drukkosten de beschikbare geldmiddelen niet toereikend zijn om de uitgave in de tegenwoordige omvang voort te zetten: hoewel het leeuwenaandeel der ontvangsten uit de contributies voor het Jaarboek besteed wordt, moet jaarlijks een tekort uit het geringe kapitaalbezit van het Genootschap worden bijgepast, een gang van zaken, waaraan noodzakelijkerwijze binnenkort een einde gemaakt zal moeten worden. Daar men het er algemeen over eens is, dat verdere beperking van de omvang uiterst ongewenst is en door de Redactie reeds het mogelijke gedaan is om de drukkosten te verlagen — o.a. doordat de sedert 1946 gebruikelijke verschijning in twee afleveringen beëindigd is — kan de oplossing slechts gezocht worden in verhoging van de inkomsten. Besloten werd — na overweging van talrijke suggesties —: a. een bijzonder fonds ter ondersteuning van de uitgave te stichten, waarover hieronder meer; b. een commissie te benoemen om te onderzoeken op welke wijze uitbreiding van het ledenaantal te bereiken is. Tot leden van deze commissie worden benoemd de heren L. S. Beuth, B. J. de Jongh, J. Schulman en H. H. Zwager (secretaris: Slaakstraat 8 III, Amsterdam Z).

Na de huishoudelijke vergadering werd het museum bezichtigd met zijn interessante collectie muntstempels uit de 16e eeuw en onder de deskundige leiding van de conservator H. van Hoogdalem een wandeling door de stad gemaakt en over de wallen met hun schitterend gezicht over de Merwede.

Tegen het einde van de middag werd het Genootschap officieel ten Stadhuiuze ontvangen door het Bestuur der Gemeente, waar Burgemeester van Rappard een gloedvolle toespraak hield over verleden en heden van zijn stad. Een geanimeerd diner besloot de dag.

De hierboven afgebeelde gevelsteen, die te zien was in het museum „Oud-Gorcum”, is waarschijnlijk de katalysator geweest, die geleid heeft tot het op de algemene vergadering te Gorinchem genomen besluit tot het instellen van een *Jaarboekfonds*.

Zoals uit het voorafgaande verslag van de vergadering blijkt, verkeert het Jaarboek in ernstig gevaar: de inkomsten uit de contributies zijn te gering om de publicaties in de tegenwoordige vorm, die de vergelijking met buitenlandse tijdschriften glansrijk kan doorstaan, nog lange tijd voort te zetten. Verhoging hiervan is dan ook een dwingende eis. Enerzijds wordt met hoopvolle verwachting uitgezien naar het rapport van de zojuist ingestelde commissie, die zal overwegen op welke wijze uitbreiding van het ledental te bereiken is. Niet minder echter meende de vergadering een dringend beroep te mogen doen op de offervaardigheid van de bestaande leden. Zij vertrouwt, dat een niet gering aantal leden ertoe zullen willen besluiten hetzij een som ineens in het Jaarboekfonds te storten, hetzij vrijwillig hun contributie

te verhogen om voortzetting van de uitgave van het Jaarboek in een het Genootschap waardige en door de leden algemeen gewaardeerde vorm mogelijk te maken.

Voor hen, die onmiddellijk waar voor hun geld willen hebben, is nog een tweede mogelijkheid het Jaarboekfonds te steunen geopend. Besloten werd in het vervolg de opbrengst van de verkoop van oude jaargangen eveneens in dit fonds te storten. Velen zullen toch gaarne hun numismatische bibliotheek aanvullen met een of meer van de vroeger verschenen delen met hun zo rijke en gevarieerde inhoud.

Moge de penningmeester (Overtoom 83, Amsterdam W) overstroimd worden met toezeggingen van vrijwillige bijdragen, de secretaris (Lange Voorhout 50, Den Haag) met bestellingen van oude Jaarboeken à f 2.50 per stuk (ledenprijs).

BINNENLANDS NIEUWS

Naar aanleiding van een door de Schiedamsche Gemeenschap uitgeschreven prijsvraag voor een als ereblijk toe te kennen penning werden tegelijk met de ingezonden ontwerpen oude en moderne penningen geëxposeerd in het Gemeente-museum aldaar, van 11—20 Juli. De opening geschiedde door dr. H. Enno van Gelder, met een voordracht over de ontwikkeling van de penningkunst. Twee vitrines met 16e, 17e en 18e eeuwse penningen gaven een indruk van de in deze eeuwen gebezigde vormen; vier vitrines met moderne Nederlandse, Franse en Italiaanse penningen gaven een overzicht van de beide huidige richtingen: de traditionele, op de Italiaanse Renaissance geïnspireerde, school tegenover de experimentele, waarbij Frankrijk de leiding heeft. De smaakvol ingerichte expositie trok veel belangstelling.

Bij de Internationale Tentoonstelling Beeldhouwkunst in het park Sonsbeek te Arnhem is ook de Nederlandse penningkunst vertegenwoordigd, hetgeen zeer is toe te juichen; in wezen behoort deze kunst immers tot de sculptuur. Zo zijn hier met een aantal uitstekende penningen vertegenwoordigd: G. Brinkgreve, V. P. S. Esser, P. Grégoire, L. Metz en N. Steenbergen. Een overzicht van moderne beeldhouwerspenningen wordt hierdoor echter helaas niet gegeven. Ook misten wij penningen van buitenlanders, met name van R. Couturier, die wel een suggestief beeld van een herder heeft ingezonden.

Tijdens de Van Riebeeckfeesten op 28 Mei bracht H.M. de Koningin ook een bezoek aan Culemborg.

Om aan dit bezoek luister bij te zetten en tevens om uitdrukking te geven aan de historische band tussen Oranje en Culemborg, was in de hal van het stadhuis uitgestald de gouden penning met bijbehorende gouden doos, vervaardigd door J. G. Holtzhey (Verv. v. L. 282; zilvertentoonstelling '52, no. 114), die in 1748 door de stad Culemborg was aangeboden bij gelegenheid van de overdracht van het graafschap Culemborg door het kwartier van Nijmegen aan Prins Willem IV.

De penning met doos, daartoe welwillend afgestaan door het Kon. Penningkabinet, was in een verlichte uitstalkast op paars fluweel neergelegd, met de quitantie van de maker, Holtzhey; het handschrift, de eed bevattende, door de burgerij aan de graaf (Prins Willem IV) afgelegd en het boek van Voet van Oudheusden, dat de geschiedenis van Culemborg beschrijft, opengeslagen op de plaats, waar de penning staat afgebeeld.

Van het smakvolle geheel nam H.M. met levendige belangstelling kennis. Het van Riebeeck-comité was het Penningkabinet zeer dankbaar voor zijn royale medewerking.

Tijdens het 4e Congres van de FIDEM (Fédération Internationale des Editeurs de Médailles) dat in November 1951 in Madrid werd gehouden tegelijk met de grote Internationale Munt- en Penningtentoonstelling aldaar, werd met de Italiaanse vertegenwoordigers de mogelijkheid besproken van het organiseren van het 5e Congres van de FIDEM in het voorjaar van 1953 in Rome, tegelijk met de Internationale Tentoonstelling.

Voordat deze overwegingen tot een eindbeslissing hadden geleid ontving het bestuur door bemiddeling van Mad.^{elle} Jacquot, bibliothecaresse aan het Cabinet des Médailles te Parijs, die van een verblijf in Egypte was teruggekeerd, de uitnodiging van Koning Farook om in Februari 1953 ter gelegenheid van de officiële opening van de nieuwe Munt te Cairo een Congres van de FIDEM te organiseren en in samenwerking met de Muntkabinetten van verschillende landen een grote Internationale tentoonstelling van munten en hedendaagse penningen in te richten.

Nog voordat de officiële uitnodiging van de Egyptische Regering tot medewerking aan deze manifestatie het bestuur bereikte, wijzigden zich in Egypte de omstandigheden in die mate, dat de plannen op losse schroeven kwamen te staan.

Het bestuur van de FIDEM wacht thans de ontwikkeling van zaken af. Intussen blijft de mogelijkheid bestaan dat het komend jaar hetzij in Cairo hetzij in Rome de hedendaagse penningkunst andermaal in het middelpunt zal staan van de Internationale belangstelling.

Laten wij hopen, dat de hedendaagse penningkunst waardig voor de dag zal komen met een omvangrijke inzending en vele nieuwe aanwinsten.

Ter gelegenheid van de Van Riebeeck herdenking is op de Munt te Pretoria nog een penning geslagen ter grootte van een 2 Shillingstuk. Vz.: Van Riebeeck staande binnen een door lijnen aangegeven vestingmuur; op een lint de jaartallen 1652—1952; onder in de afsnede het zilver poinçon en de initialen van de Munt. Kz.: VAN RIEBEECK - FEES - 1952 - VAN RIEBEECK FESTIVAL ' . '

De Van Riebeeck Crown (5 Shilling) 1952 is reeds in de vorige Geuzenpenning beschreven. De andere waarden van deze serie: 2½, 2, 1 shilling, 6, 3, 1, ½, ¼ Penny 1952 hebben geen speciale toespeling op Van Riebeeck, doch zijn wel van een geheel andere stempel dan die van de vorige jaren. Het is de bedoeling, dat in 1953 wederom het oude type gebezigd zal worden.

LOUIS PHILIPPE
DOOR HONORE DAUMIER

De scherp ziende tekenaar Honoré Daumier, door tijdgenoten reeds de „Michelangelo in de karikatuur” genoemd, heeft ook een fictieve penning ontworpen.

„Louis Philippe dernier roi des Français 1848” luidt het randschrift rondom het fel gekarakteriseerd portret dat hij geeft van de Roi-Citoyen kort na diens vlucht naar Engeland in de

Februaridagen. Nog even hekelt hij in deze 19 Maart 1848 gedateerde penning de Burger-Koning, die hij aanvankelijk ridiculiseerde als de „Poire” — een onvertaalbare Franse uitdrukking voor een onnozele sul — maar na de gewelddadige onderdrukking van de opstand in 1834 steeds satanisch-despotische trekken gaf. Kostelijk is het hoe hij het portret van de gelauwerde „Poire”, voorzien van een randschrift, presenteert als een officiële penning.

O. N. R.

MUNTVERVALSING IN DE XVIIe EEUW

In de stadsrekening van 's-Hertogenbosch, lopende van Sint Remeys (1 October) 1603 tot Sint Remeys 1604, komt onder kapittel 16 van de uitgaven een post voor, welke voor de geschiedenis van de Brabantse numismatiek van belang geacht kan worden. (Gemeente Archief, Politie en Renterekeningen B 109, rood.)

Het is een van die vele „berichtjes” in oude rekeningen, welke men als „loszwevende” zou kunnen betitelen, omdat zij zonder *voórgeschiedenis* en *zonder gevolg* tussen de andere berichten opduiken en weer verdwijnen. Toch, als wij die kleine mededelingen in de vroegere stedelijke administratieve bescheiden eens bij elkaar konden zien, dan zouden die ons misschien heel wat meer over het *leven* van de mensen van voor onze tijd kunnen vertellen, dan vele gewichtige en zwaar gezegelde perkamenten van „Bleyde Incompste”, vredesverdragen en andere grote gebeurtenissen, in hoogdravende woorden opgesteld, zulks doen.

Het berichtje, dat ik hier op het oog heb, toont de mens niet van zijn mooiste zijde; het onderschrijft weer eens zijn oude fout, waarvan de kiem reeds in de verlokkelijke en veel belovende paradijsappel gelegen is, namelijk het *bedrog*.

Uit de bedoelde rekeningpost dan blijkt, dat er *geld vervalst* was, dat er *zilvergeld was verguld* geworden om het als goud geld te laten doorgaan.

Toen de Schepenen van 's-Hertogenbosch dat euvel ter ore of ter visie was gekomen, zonden zij de stadsdienaar, Wernaert Grevenraet, met zijn „trompetter” er op uit om de poorters van de stad in te lichten en voor het vervalste geld te waarschu-

wen, waarvoor die mannen tien stuivers als loon ontvingen.

„Item VII Ja Mey, zo lezen wij in de rekening, Wernaert Grevenraet c.s. van dat sy rontsomme hebben gepubliceert, dat een yegelycken hem soude wachten datter realen van V½ stuyver worden int secreteet vergult ende voor Albertus vuytgegeven.”

Aldus werd een *zilveren reaal* met behulp van *verguldsel* tot een *gouden Albertus* gemaakt.

Op grond van het tijdstip, waarop te 's-Hertogenbosch de waarschuwing tegen het bedrog was „rondgeba-zuind”, meende ik de beide munten bij De Witte te kunnen aanwijzen. (*Alphonse De Witte*, *Histoire monétaire*. Anvers 1894—1899.)

De „zilveren reaal”, welke tot een „Albertus” vervalst was, trof ik daar aan onder nr. 907 en voor de „vervalste” Albertus viel mijn oog op de „dubbele gouden dukaat”, met de beeltenis van Albertus en Isabella, nr. 890. De voorzijde van de reaal en de keerzijde van de dukaat dragen beide het *gekroonde wapen van de Aartshertogen*, omgeven met het *collier van het Gulden Vlies*.

Het feit, dat het muntteken van Antwerpen bij de reaal op de keerzijde staat en bij de dukaat op de voor-

zijde, beschouwde ik als het risico voor de vervalser, evenals het verschil in grootte van deze munten van slechts één millimeter.

Maar, wat de Albertus betreft, had ik verkeerd gegokt. De Directeur van het Koninklijk Penningkabinet, Dr. Enno van Gelder, was het met mijn opvatting niet eens en wees mij op de ook tussen 1600 en 1605 te Antwerpen geslagen munt, welke *officieel* „twee derde dubbele dukaat” heette, maar in de *practijk* steeds „dubbele Albertus” genoemd werd. Hij komt bij De Witte voor onder nr. 892. Dankbaar voor die aanwijzing, kon ik mij daarmee geheel verenigen.

Deze „dubbele Albertus” en de „zilveren reaal” zijn om te beginnen even groot, zij hebben beide op de *voorzijde* het gekroonde aartshertogelijk wapen met het Gulden Vlies-collier en hetzelfde opschrift: Albertus et Elisabeth Dei Gratia.

Op de keerzijde hebben zij het „Sint Andreaskruis” met de kroon in het bovenste canton, hetzelfde opschrift: Archi + Aust + Duc + Burg + Brab + etc. +, benevens het Antwerpse muntteken.

Het enige *opvallende* verschil tussen beide is, dat op de dubbele Albertus het Sint Andreaskruis staat *tussen het jaartal van de muntslag* en op de reaal tussen de letters A (lbertus) en E (lisabeth).

Dat verschil, als nog een paar kleine afwijkingen in de tekening van de beeldenaren, heeft de vervalser er op moeten wagen en dat het hem dan ook, naar het schijnt, gelukt moet zijn, blijkt wel uit de waarschuwing van de Bossche Schepenen.

H. J. M. EBELING

Uit oude veilingcatalogi

Juni 1829 werd in Den Haag de nalatenschap geveild van Mr. van Olden, raad en generaal-meester van 's Rijks munt. Opmerkelijk is de collectie van een 70-tal penningstempels

uit de 17de eeuw. Zij werden aangekocht door het Kon. Penningkabinet en later afgestaan aan 's Rijks Munt te Utrecht, waar zij zich thans bevinden.

April 1851 werd in Amsterdam een collectie munten en penningen geveild, waaronder die van J. Laan Willink. Een van de pronkstukken op deze veiling was de in fraai bewerkt ornament vervatte gouden penning van 1616, die werd vereerd aan een der gemachtigden van de Algemene Staten om de vrede te bemiddelen tussen Rusland en Zweden. In 1950 kocht het Penningkabinet deze penning aan; hij werd gepubliceerd in het eerste nummer van de Geuzenpenning.

Nog een satirieke penning betreffende keizer Napoleon III

De lectuur van het in het Aprilnummer de Geuzenpenning gepubliceerde artikel van de heer Ebeling over twee satirieke penningen betreffende Keizer Napoleon III was voor graaf Bobrinskoy te Londen aanleiding een dergelijke penning uit zijn bezit te schenken aan het Koninklijk Penningkabinet. Een beschrijving van deze zeer gewaardeerde aanwinst moge hieronder volgen.

De penning is evenals de beide beschreven stukken van koper, doch kleiner, ongeveer zo groot als een Frans vijf centiemstuk. Vz. de kop van Napoleon III met Pruisische helm, in de mond een sigaret, om de hals een halsband met ketting, waarop het woord SEDAN; omschrift NAPOLEON III LE MISERABLE + 80000 PRISONNIERS. Kz. een uil zittend op een kanonsloop, waaruit bliksemschichten komen; omschrift VAMPIRE FRANÇAIS + 2 DEC^{bre} 1851. 2 SEPT^{bre} 1870.

Het nieuwe stuk vormt een fraaie aanvulling, zo mogelijk nog scherper van satire, bij de gepubliceerde groep.

H. E. v. G.

BOEKBESPREKING

Mr. J. W. Frederiks: Dutch Silver, the Hague 1952.

Van het met spanning verbeide standaardwerk van Mr. Frederiks is thans het eerste deel verschenen, dat gedreven plaquettes, tazze en schalen behandelt. De inleiding licht ons in omtrent techniek, vorm, stijl en onderwerpen en zet tevens het door de schr. gebezigde systeem uiteen. De zilverwerken zijn ingedeeld naar hun stijl; binnen elke stijlperiode zijn zij gerangschikt naar provincie en stad, daarbinnen chronologisch. Bij de datering wordt scherp onderscheid gemaakt tussen bij de vervaardiging aangebrachte data, de door de jaarletters aangegeven en de langs stijl-critische weg verkregen data; een voorbeeldig systeem, dat allerwegen navolging verdient!

Een verrassend aantal werken uit Renaissance, Overgangperiode, Barok en de 18de Eeuw worden voortreffelijk afgebeeld, terwijl de toelichting zowel aan het stuk zelf als aan de kunstenaar alle recht doet wedervaren en een schat van gegevens openbaart. Voor de numismatisch geïnteresseerde zijn vooral de plaquettes en — met het oog op de gildepenningen — de begrafenisschilden der verschillende gilden van belang. Dit deel doet met verlangen uitzien naar het volgende, dat gegraveerde en plaquettepenningen zal behandelen.

Mr. G. J. ter Kuile Sr.: De Openbare en Particuliere Munt- en Penningverzamelingen in Overijssel, in: Verslagen en Mededeelingen van de Vereniging tot Beoefening van Overijsselsch Regt en Geschiedenis 1951, blz. 196—208.

In dit artikel vraagt Mr. ter Kuile meer aandacht voor de Nederlandse munten en penningen, deze „echt vaderlandse miniatuur-monumenten”.

Hij bespreekt uitvoerig staat en oorsprong der openbare collecties te Zwolle, Deventer, Oldenzaal en Enschedé en vervolgens de particuliere verzamelingen van voorheen en thans. Ten slotte geeft hij enige suggesties voor goede expositie. Het ware te wensen dat in andere provincies dit voorbeeld werd nagevolgd om zo tot een algemeen overzicht te komen van wat Nederland op numismatisch terrein te bieden heeft.

W. Kreeft: Nederlandse Maçonnieke Penningen, uitgave Ritus en Tempelbouw 1952.

In deze publicatie worden 73 penningen opgesomd en 116 afbeeldingen gegeven.

Dr. A. Keller: Das Papiergeld des Deutschen Reiches 1874—1945.

Dit is een gestencild boekwerk van 118 pagina's, beschrijvend al deze bankbiljetten met hun watermerken, varianten, drukkerstekens, enz. en een huidige taxatie van de waarde. Alhoewel er geen afbeeldingen in zijn, is dit boek een goed hulpmiddel bij het rangschikken van dit papiergeld.

W. J. de Boone: Een Oud Vondstbericht, in Westerheem 1952, blz. 59.

In het orgaan van de Archaeologische Werkgemeenschap voor Westelijk Nederland bespreekt de schrijver een slechts uit een oud bericht bekende muntvondst bij Voorhout van zgn. Gothische munten. Dit blijken solidi van Lodewijk de Vrome of, nog waarschijnlijker, imitaties daarvan te zijn (9de eeuw).

Prof. Dr J. van Dodewaard: Een merkwaardige penning met een portret van Christus, in: Studia Catholica 1950, blz. 41.

De schrijver beschrijft hier uitvoerig een toevallig in zijn bezit gekomen penning met het „portret” van Christus op de voor- en een Hebreeuwse

B. A. SEABY LTD.

MUNTEN EN PENNINGEN

65, Great Portland Street, LONDON W. 1

Uitgever van: "SEABY's Coin and Medal Bulletin"

Maandelijks tijdschrift met prijslijst

Prijs: 5 sh. per jaar - Proefnummer gratis

"Catalogue of Roman Coins", "Standard Catalogue of English Coins", "Notes on English Coins, 1066-1648", "Catal. of Copper Coins and Tokens of the British Isles"

Alle met afbeeldingen, gebroch. 5 sh., gebonden 10 sh. per boek

"English Silver Coinage 1649-1949" met afb., gebroch. 10 sh., gebonden 15 sh.

Em. BOURGEY

Expert en Médailles auprès du

Tribunal Civil de la Seine

PARIS 9e

7, Rue Drouot

MONNAIES ET MÉDAILLES

P. CIANI

Expert Numismate

PARIS 9e

54, Rue Taitbout

Monnaies et Médailles

Achat de Collections et de Trouvailles

Librairie Numismatique

tekst op de keerzijde. Hierbij baseert hij zich voornamelijk op F. W. Madden, *Coins of the Jews*, 1881, wiens toeschrijving van de penning aan Giovanni Pico della Mirandola hij corrigeert, daar de door Madden opgegeven jaartallen 1463—1494, die zijn van een neef, nl. Gian Francesco Pico della Mirandola, die zich veel bezig hield met Hebreeuwse studiën. Blijkbaar kent de schrijver het werk van G. Hill „The medallic portraits

of Christ”, Oxford 1920, niet en evenmin de uitvoerige besprekingen daarvan in numismatische tijdschriften. Hierin is namelijk te vinden, dat er talrijke Christuspenningen met Hebreeuwse tekst in omloop zijn; deze komen voor sinds ca. 1538 en worden tot in de 18e eeuw gedragen. De Christuskop op deze penningen sluit aan bij het in het 16e eeuwse Italië algemeen verbreide, enigszins zoetelijke type.

M. C. HIRSCH A.B. (Harry Glück)

Regeringsgatan 59, Stockholm

Telephon 11 05 56

MUNZEN UND MEDAILLEN - MONNAIES ET MEDAILLES
COINS AND MEDALS

B. FRANCESCHI

10, RUE CROIX DE FER
BRUXELLES (Belgique)

MONNAIES — MEDAILLES

MUNTEN — PENNINGEN

COINS — MEDALS

Monnaies et Médailles - Jetons - Sceaux - Décorations
Librairie numismatique

JULES FLORANGE & CIE

S.A.R.L. Capital 400000 fr. - Maison fondée en 1890

17, rue de la Banque - PARIS 2e - Tél. LOUvre 29-32 - R.C. 311.055 B.

P. & P. SANTAMARIA

NUMISMATICA

ROMA

PIAZZA DI SPAGNA 35

SPINK AND SON, LTD. *gevestigd sinds 1772*

FRAAIE MUNTEN EN PENNINGEN
NUMISMATISCHE BOEKEN ENZ.

Uitgever van het maandblad "Numismatic Circular"
Abonnementsprijs 5 sh. = f 2.75 per jaar

5. 6 & 7 KING STREET — ST. JAMES'S — LONDON S.W.1.

Tel.: Whitehall 5275

Telegramadres: Spink, London

ALOYSE SCHMIT — MÜNZEN UND MEDAILLEN

Escherstrasse 31 - LUXEMBURG

Bedeutendes Lager an Münzen und Medaillen aller Zeiten und Länder

Periodisch erscheinende Preislisten gratis an Interessenten

Prijslijsten op aanvraag

MÜNZEN UND MEDAILLEN A.G.

Malzgasse 25 - BASEL

Onder leiding van: Erich Cahn, Dr Herbert Cahn

Belangrijke voorraad munten en penningen uit alle tijdperken en landen

Maandelijks geïllustreerde prijslijsten, gratis op aanvraag

L. S. FORRER LTD.

175 Piccadilly, LONDON W. 1, England

Telephone: REGent 6974

Cables: MEDALLION, LONDON

Experts in ancient and modern coins and medals - All enquiries welcomed

Prijslijsten op aanvraag

HANS M. F. SCHULMAN (Zoon van Maurits Schulman, Amsterdam)
545 Fifth Avenue - NEW-YORK - 17 N.Y. U.S.A.

MUNTEN, MEDAILLES, DECORATIES, NUMISM. BOEKEN

Grote voorraad, ook van Nederlandse Munten en Penningen

Geregelde veilingen - Vraagt mijn prijslijsten

KONINKLUKE-BEGEER
VOORSCHOTEN

M O D E R N E P E N N I N G K U N S T

JACQUES SCHULMAN Keizersgracht 448 - AMSTERDAM
Expert-Numismaat

MUNTEN EN PENNINGEN VAN DE OUDSTE TIJDEN TOT OP HEDEN
EXPERTISE - VERKOOP - INKOOP - VEILINGEN

Uitgever van: Handboek Nederlandsche Munten 1795-1945 f15.— + f0.25 porto
Munten Nederlandsche Gebiedsdeelen Overzee 1601-1948 f25.— + f0.35 porto

ADOLPH HESS A.G., LUZERN

Haldenstrasse 5 - Telephon 24392

MUNZEN UND MEDAILLEN - MONNAIES ET MEDAILLES
COINS AND MEDALS